

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1899.   Andra Kammaren.   N:o 33.

Lördagen den 6 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 29 nästlidne april.

§ 2.

Herr talmannen tillkännagaf, att herr *S. A. Hedin* i Stockholm skriftligen anmält, att han af sjukdom vore förhindrad att infinna sig i kammaren.

§ 3.

Föredrogos men blefvo åter bordlagda:

statsutskottets utlåtanden n:is 86, 87, 88, 89, 90, 91 och 92; samt

bevillningsutskottets betänkande n:o 30 och memorial n:o 31

§ 4.

Ordet lemnades till

Interpellation.

Herr C. Wallis, som yttrade: Riksdagen har genom att förra året från 6,000 kronor till 15,000 kronor höja den årliga inköpssumman för konstverk till staten visat sitt lefvande intresse för att svensk konst måtte på ett värdigt sätt blifva representerad i nationalmuseum. Genom en inköpsnämnd uppgöres årligen förslag till inköp af dessa konstverk, och det är uppenbarligen på regeringen, hvilken eger att pröfva dessa inköpsnämndens förslag, ansvaret hvilar för att de af Riksdagen beviljade medlen blifva på ett riktigt sätt använda.

För närvarande pågå i Stockholm tvenne stora utställningar af en del af årets produktion af svenska konstverk, nemligen svenska konstnärernas förenings och konstnärsförbundets, hvilka

Interpellation. två utställningar representera hvardera en af de två stora grupper, i hvilka, som bekant, Sveriges konstnärer för närvarande äro delade.
(Forts.)

Den ena af dessa utställningar, nemligen svenska konstnärernas förenings, öppnades något öfver en vecka förr än den andra, af hvilken omständighet inköpsnämnden begagnat sig för att, två dagar före den andras öppnande, till inköp af konstverk, utställda å den första utställningen, föreslå nästan hela årets anslag, nemligen 12,100 kronor af 15,000 kronor. Och likväl hade samtliga medlemmar af nämnden före sitt inköpssammanträde, hvilket hölls den 24 sistlidne april, fått permanenskort sig tillsända från konstnärsförbundet till dess utställning. Nämndens medlemmar voro således icke ens officiellt i okunnighet om tillvaron af denna utställning, å hvilken alstren af den ena stora konstnärgruppen, konstnärsförbundet, äro exponerade, och under sådana förhållanden kan nämndens handlingssätt knappast uppfattas annorlunda än som motiveradt af ett på förhand fattadt beslut att, oberoende af en opartisk pröfning af samtliga konstverk, som till inköp för tillfället funnos tillgängliga, låta så godt som hela den för inköp af konstverk af Riksdagen anslagna summan komma endast konstnärer tillhörande den ena af ofvannämnda två stora konstnärsgupper till del. Ett sådant förfarande kan ej anses förenligt hvarken med billighet och rättvisa ej heller med Riksdagens anspråk på att de af densamma för inköp af konstverk till staten anslagna medel må på bästa möjliga sätt användas. Och för sitt förfarande kan inköpsnämnden ej anföra ens några formella skäl, alldenstund det i dess stadgars § 3 är bestämdt, att ordföranden, utom till det årliga ordinarie sammanträdet för upprättandet af förslag till inköp af konstverk, »eger jemväl att till extra sammankomst kalla inköpsnämnden, när han så finner nödigt eller då minst fyra af nämndens ledamöter derom på anfördt skäl göra skriftlig anhållan», hvadan alltså nämnden varit äfven formellt oförhindrad att uppsätta sitt inköpsförslag först sedan den tagit kännedom också om de konstverk, som å konstnärsförbundets utställning finnas exponerade.

Då ett på sätt nu skildrats tillkommet inköpsförslag, enligt min mening, om det fastställes af Kongl. Maj:t, icke kan leda till det med anslagets beviljande afsedda ändamålet, utan tvärtom bör komma att leda till en misshushållning med statens medel, vågar jag härmed värdsamt anhålla om att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att på sätt som i år skett tillkommet inköpsförslag lemna Kongl. Maj:t en tillfredsställande ledning vid beslutet om statens konstinköp? och

2. Ämnar herr statsrådet vidtaga några åtgärder för att förslagen till statens konstinköp för framtiden måtte upprättas på ett så väl för staten som konsten mer än hittills betryggande sätt?

Den af herr Wallis sålunda framställda anhållan begärdes på bordet och bordlades

§ 4.

Å föredragningslistan fans till en början upptaget bevillnings- *Ang.beräkning*
utskottets betänkande n:o 29, angående beräkning af vissa bevill- *af vissa bevill-*
ningar för år 1900. *ningar för år*
1900.

Friherre von Schwerin erhöll ordet och yttrade: Jag skall anhålla, att vid föredragningen af detta betänkande må så tillgå, att punkten 3 först föredrages, derpå punkterna 4, 5 och 6 samt slutligen punkterna 1 och 2.

Hvad friherre von Schwerin sålunda hemställt bifölls af kam-
maren.

Sedan *punkten* 3 härefter blifvit föredragen anförde

Friherre von Schwerin: Såsom herrarne sett af utskottets betänkande, står jag antecknad såsom reservant. Det är icke någon motiverad reservation, och därför skall jag be att få med några ord omnämna orsaken till att jag reserverat mig.

Såsom herrarne samtliga veta, går det till så för närvarande, att den bevillning, som en pågående Riksdag åtager sig för det påföljande året, icke uppbäres eller inflyter i statskassan förr än under det derpå igen följande året. Detta gör, att då man beslutar att skaffa staten en inkomst, detta är en inkomst, som icke inflyter förr än nära 2 år derefter. Detta har pågått i många år och varit af mindre betydelse, därför att den s. k. allmänna bevillningen utgjort jemförelsevis ringa belopp. Men med den tendens, som bevillningen har att stiga, och med den tendens, som kommer att göra sig gällande i högre grad att taga ut större inkomster på den direkta beskattningens väg, är det af stor vigt, att dessa inkomster komma att inflyta någorlunda i bättre tid. Låtom oss tänka oss till exempel det förhållandet, att vi om några år skulle behöfva taga ut dubbel bevillning, hvilket ju förut har händt. Den allmänna bevillningen utgår för närvarande med ungefär 7 millioner kronor och det lider icke tvifvel, att den om några år uppgår till cirka 8 millioner. Om då Riksdagen i april eller maj finner att ställningen är sådan, att man behöfver taga ut dubbel bevillning, 16 millioner kronor, för nästföljande år, därför att staten är i mindre goda ekonomiska omständigheter, så inflyter icke denna bevillning förr än nära 2 år derefter. Det vore därför högst önskligt, om man kunde ställa så till, att denna inkomst inflöte tidigare. Detta har varit på tal flere gånger, och i år har Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit ett sätt att åstadkomma denna reform.

Ang.beräkning
af vissa bevill-
ningar för år
1900.

(Forts.)

Som herrarne veta, har Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit, att nu pågående Riksdag skulle för år 1900 åtaga sig endast half bevillning, d. v. s. i rundt tal tre millioner kronor. Denna bevillning, som innevarande års Riksdag sålunda åtog sig för år 1900, skulle i vanlig ordning uppbäras år 1901. Vidare har Kongl. Maj:t tänkt sig, att 1900 års Riksdag skulle åtaga sig likaledes half bevillning för år 1901, men tillika besluta, att denna bevillning skulle utgå redan år 1901. Alltså blefve resultatet det, att år 1901 skulle betalas nominelt två halfva bevillningar, den ena för år 1900 och den andra för år 1901, d. v. s. i verkligheten samma belopp som vanligt. När vi så komma till år 1901, skulle vi åter igen besluta, att under år 1902 full bevillning skulle utgå, och dermed vore saken klar, utan att någon enda person i Sveriges land fått under något år i bevillning betala ett öre mer eller mindre än under regelmessiga förhållanden. Den bevillning, som vi betalade under år 1901, skulle sålunda bestå af två halfvor, men ändock uppgå till vanligt belopp.

Denna i statsverkspropositionen upptagna fråga har naturligtvis remitterats till statsutskottet, men har äfven inom bevillningsutskottet blifvit dryftad. Sympatierna för den nyttiga reformen voro allmänna och stora, men när det blef fråga om tillämpningen och då det gälde att fatta beslut voro meningarne mycket delade. Trots långa öfverläggningar man och man emellan och mer eller mindre officiellt i utskottet kunde man dock icke åvägbringa någon majoritet, som var benägen att godkänna förslaget. Jag för min del har emellertid ansett, att planen nog skulle kunna genomföras, men då de praktiska svårigheterna voro så stora, kunde jag icke inlåta mig på att föreslå hvilken utväg borde väljas. Jag tror knappast att någon af de öfriga reservanterna hade kunnat framlägga ett förslag, som haft utsigt att vinna framgång. I herr Cavallis reservation föreslås ett sätt att ordna saken, men jag tror, att det sättet lika litet skall vinna några sympatier i denna kammare, som det i går vann några sådana i Första Kammaren.

Jag har med detta uttalande velat angifva min ställning till frågan. Jag anser, att reformen är högst nödvändig och nyttig, och jag hoppas, att den ett kommande år skall låta sig genomföras.

Hvad beträffar den föredragna tredje punkten i bevillningsutskottets föreliggande utlåtande, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Grefve Hamilton: Som kammaren torde observera, finnas vid detta betänkande fogade åtskilliga reservationer och deribland en af mig, i hvilken tre andra af bevillningsutskottets ledamöter instämt. Det ämne, jag i denna reservation behandlat, berör visserligen icke direkt den punkt, som nu är föredragen, men jag hop-

pas dock, att herr talmannen tillåter mig att något utveckla det samma, enär, såsom jag i min reservation sökt framhålla, bevillningsutskottets betänkande i dess helhet, om också endast medelbart, dock ganska nära står i samband med den fråga jag vill beröra. Jag åsyftar naturligtvis, likasom den föregående talaren, det af Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen upptagna förslaget om en förändrad anordning för allmänna bevillningens upptagande i riksstaten, i syfte att den måtte inflyta till statskassan samma år, då den skall tagas i beräkning för statsregleringens uppgörande. Denna reform har ju under senare åren många gånger varit på tal inom Riksdagen, och jag skall därför icke upptaga tiden med någon redogörelse för dess innebörd. Jag skall endast tillåta mig att framhålla hvad den siste talaren redan antydt, eller att frågan utan tvifvel har sin största betydelse såsom en länk i den kedja af förberedande åtgärder, som en klok omtänksamhet borde mana oss att i tid vidtaga vid tanken på att den tid förr eller senare ovilkorligen måste komma, då vi tvingas att låta den direkta beskattningen i skattesystemet spela en både större och mera rörlig rol, än för närvarande är fallet. Att den tiden kanske ligger oss närmare än vi tro, föreställer jag mig att ingen skall hafva undgått att inse, hvilken reflekterat öfver i hvilken omfattning våra statsregleringar redan nu för sin jemvigt äro beroende af öfverskotten från föregående år och i hvilken omfattning dessa öfverskott leda sitt ursprung från skattekällor, hvilkas rikligare eller knappare flöden i så hög grad äro beroende af de ekonomiska konjunkturerna i landet.

För genomförande af denna reform har under de sista tre åren icke färre än fem olika sätt ifrågasatts. Hvilket af dessa olika sätt man väljer, stöter man utan tvifvel på svårigheter. Dessa svårigheter ha under frågans föregående behandling och senast i det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokoll rörande inkomstberäkningen utredts, debatterats och behandlats. I en inom kammaren väckt motion har jag försökt framhålla, huru man enligt mitt förmenande borde kunna undvika åtskilliga af dessa svårigheter. Jag vill nu icke upptaga tiden med att utveckla dessa tankar, så mycket mindre som jag af konstitutionella skäl ansett mig böra återtaga motionen. Jag skall endast nämna, att jag fortfarande tror, att den af mig i motionen anvisade vägen är den bästa, ehuru jag är fullkomligt öfvertygad om, att man äfven kan gå den af Kongl. Maj:t föreslagna vägen. De svårigheter, som dermed äro förknippade, äro i sjelfva verket mer förmenta än verkliga. I alla händelser äro de icke öfvervinneliga. Jag beklagar därför, att denna fråga vid innevarande riksdag icke kan vinna sin lösning. Man säger, att med lösningen gerna kan anstå till ett annat år, emedan vi ha betydliga öfverskott i statskassan. Men, mina herrar, så resonerar man alltid då öfverskott i statskassan finnes, och därför kommer man nog att resonera på samma

*Ang.beräkning
af vissa bevill-
ningar för år
1900.*

(Forts.)

Ang.beräkning af vissa bevillningar för år 1900. sätt nästa riksdag. Hvad veta vi om huru det i detta hänseendet kan vara bestäldt nästa riksdag? Vi veta visserligen att vi ha öfverskott på 1898 års statsreglering, men erfarenheten borde ha lärt oss, i huru hög grad dessa öfverskott behöfvas för att få statsregleringen att gå i hop. Och hvad öfverskottet på 1899 års statsreglering angår, veta vi derom ingenting. Det kan ännu inträffa sådana händelser, att detta öfverskott blifver mindre än intet.

(Forts.)

Nu ligger emellertid saken så, att frågan faktiskt måste anses förfallen för innevarande riksdag. Detta kan icke, såsom jag också i min reservation framhållit, hjälpas.

Det har emellertid förefallit mig, som om man vid debatterandet af de svårigheter, som möta för frågans genomförande, allt för litet tänkt på svårigheten att få vårt i vissa bestämda former gjutna riksdagsmaskineri att låna sig till de åtgärder och riksdagsbeslut, som ovilkorligen erfordras för reformens effektuerande.

Frågan är i främsta rummet och väsentligen en statsregleringsfråga. Den är det både till sitt motiv och syfte. Kongl. Maj:ts förslag har derfor också upptagits i statsverkspropositionen och i vederbörlig ordning remitterats till statsutskottet, hvilket utskott icke heller lär kunna undgå att förr eller senare derom yttra sig. Under bevillningsutskottets domvärjo hör frågan endast för så vidt och i den mån den anses böra effektueras på ett sådant sätt, att bevillningsförordningens bestämmelser deraf beröras; men i och för sig är detta icke nödvändigt. Man kan mycket väl tänka sig frågan genomförd utan att bevillningsutskottet behöfver yttra sig om saken. Jag vill erinra om att ett af de fem olika sätt, som föreslagits för frågans lösning, gick ut på en sådan lösning. Nu har emellertid Kongl. Maj:t denna gång gjort ett sådant förslag till lösning af frågan, att, när man skall yttra sig om grunderna för dess genomförande, man just måste yttra sig om vissa förändringar i bevillningsförordningen. Statsutskottet kan följaktligen icke yttra sig om denna fråga utan att ingå i bedömande af lämpligheten af de förändringar med afseende på bevillningens upptagande, som Kongl. Maj:t ifrågasatt. Då kan man fråga: bör det icke under sådana förhållanden hafva ålegat bevillningsutskottet att först taga frågan om hand och inkomma med ett betänkande. Den omständigheten, att frågan icke dit remitterats, utgör ingalunda något hinder härför, ty enligt vedertagen praxis kan ett annat utskott, derest i statsverkspropositionen finnes något som hör under dess domvärjo, utan tvifvel af sig sjelft taga upp saken. Vi ha så väl denna riksdag som äfven andra riksdagar beslutat om bankovinstens användning. Denna fråga upptages i statsverkspropositionen, remitteras i vederbörlig ordning till statsutskottet, men besvaras utan särskild remiss af bankoutskottet.

Men det är en annan omständighet, som gör att det faktiskt

varit omöjligt för bevillningsutskottet att komma in med ett betänkande i ämnet, den omständigheten nemligen, att sjelfva grunderna och sättet för genomförandet af reformen vid innevarande riksdag bestå i en förändring af de skattesatser, som finnas upptagna i bevillningsförordningens §§ 1 och 7. Men dessa skattesatser kunna icke af Riksdagen bestämmas förr än statsutskottet kommit in med sitt betänkande angående statsregleringen. Följaktligen kan ej heller bevillningsutskottet först komma in och föreslå, att i bevillningsförordningen för nästa år skall fastställas sådana skattesatser, att endast half bevillning skall utgå, och sedan statsutskottet inkomma med förslag angående summan för bevillingens fyllande. Men, skulle man kunna säga, bevillningsutskottet kan ju komma in med ett principbetänkande, i hvilket det underställer Riksdagen pröfningen af sjelfva frågan och de grunder, efter hvilka den bör genomföras. Ja, det är mycket lätt sagdt, men hvori skulle ett sådant betänkande bestå? Ett utskott kan tydligtvis icke begära att få inhemta kamrarnes yttrande i en fråga, som det just åligger utskottet att afgifva yttrande öfver, utan utskottet måste hemställa till Riksdagen, att Riksdagen fattar ett bestämdt beslut i frågan. Och detta beslut kunde i detta fall, hvad bevillningsutskottet angår, icke afsett någonting annat än bestämmande eller förkastande af skattesatsen. I hvilket fall som helst hade således bevillningsutskottet utan tvifvel gått frågan i förväg. Å andra sidan befinner sig statsutskottet i sådan ställning, att det icke rimligtvis kunnat behandla frågan förr än bevillningsutskottet yttrat sig öfver bevillningsfrågan. På detta sätt ligger saken och så kommer den alltid att ligga, att vid hvarje riksdag det kan vara värdt, att antingen statsutskottet vid beräkningen af de ordinarie statsinkomsterna eller bevillningsutskottet vid beräkningen af bevillningarna kan komma att så att säga — jag vill dermed ingalunda uttala någon insinuation — lönmörda densamma. Nu frågar man: huru skall man då kunna komma ur denna svårighet? Ja, det finnes icke mera än en utväg, nemligen samverkan mellan stats- och bevillningsutskottet. Jag har ansett, att frågan denna gång bort behandlas af ett sammansatt stats- och bevillningsutskott och att statsutskottet härtill bort taga initiativet. Då emellertid någon inbjudan i detta syfte icke kom från statsutskottet, tillät jag mig vid ärendets föredragning i bevillningsutskottet att påyrka, det bevillningsutskottet skulle ingå med en sådan inbjudan till statsutskottet för att få ett dylikt utskott till stånd. Detta förslag förkastades emellertid af utskottet därför att utskottet ansåg, att det icke tillkomme bevillningsutskottet att taga detta initiativ, då frågan icke dit remitterats. Härmed må nu förhålla sig huru som helst. Jag har blott velat fästa uppmärksamheten på att frågan alltid skall komma att stupa på denna svårighet, som ej kan öfvervinnas, om icke de båda utskotten vilja samverka. Jag har velat uttala detta i tanke på att de, som

*Ang.beräkning
af vissa bevill-
ningar för år
1900.*

(Forts.)

Ang.beräkning af vissa bevillningar för år 1900. nästa riksdag komma att sitta i de båda utskotten, möjligen skulle kunna i tid reflektera härpå.

(Forts.) Nu har — såsom herrarne se — bevillningsutskottet faktiskt haft den uppfattningen, att frågan denna gång icke bör genomföras. Utskottet har således utgått från en viss uppfattning rörande frågans innebörd, ehuru utskottet ej i betänkandet ingått i någon pröfning af saken. Anledningen till att utskottet har denna uppfattning anser jag mig fritt kunna omtala här, och jag gör det så mycket hellre, som jag ser herr statsrådet och chefen för finansdepartementet här närvarande. Med denna fråga är alltid en stor svårighet förknippad, och det är, att *en* Riksdag måste vidtaga början af reformen och sedermera öfverlemna till nästkommande Riksdag att fortsätta den, utan att den första Riksdagen har i sin magt att vidtaga sådana åtgärder, att den andra Riksdagen är deraf bunden. Man måste — såsom också Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen framhållit — antaga att, om den nyttiga reformen påbörjas under en riksdag, så skall nästkommande Riksdag ej undandraga sig att fullfölja den. Men när man gör detta antagande, är det klart, att man i viss mån gör ett språng ut i mörkret: man vet icke med visshet hvad som kan hända nästa riksdag. Skall man då våga göra detta språng, är det alldeles nödvändigt att allt, som skall genomföras, ligger klart ej blott i afseende å den första Riksdagen, utan äfven i fråga om den andra Riksdagen. Det är detta jag anser i sjelfva verket vara anledningen till den svårighet det mött att inom utskottet få frågan debatterad. I statsverkspropositionen har visserligen i sjelfva motiveringen flyktigt angifvits hvad som skulle ske vid denna riksdag, och Kongl. Maj:t har väl ansett, att bevillningsutskottet skulle af egen drift taga hand om saken; derjemte har Kongl. Maj:t i stora drag antydtt hvad som borde ske nästa riksdag. Men det är väl ej så underligt, om bevillningsutskottet tvekat att på eget ansvar åtaga sig denna uppgift. Det är icke så alldeles klart och oomtvistligt, hvad som bör göras. Derom kunna meningarna tvärtom i vissa fall vara ganska delade. Derfor tillåter jag mig framställa såsom ett oundgängligt vilkor för att frågan skall kunna lösas, att i en särskild proposition, som remitteras till bevillningsutskottet, framläggas ett bestämdt formuleradt förslag till de ändringar i bevillningsförordningen, som erfordras för frågans genomförande. Derjemte bör samtidigt framläggas för Riksdagen en fullständig och uttömmande utredning om hvad som skall erfordras för den nästkommande Riksdagen, så att Riksdagen kan se, att Kongl. Maj:t med Riksdagen velat dela ansvaret för reformens genomförande.

Det är endast för att framhålla dessa synpunkter jag begärt ordet. Med afseende på den föredragna punkten har jag naturligtvis icke något yrkande att göra.

Herr Göranson: Herr talman! Då jag icke varit i tillfälle att vara närvarande i bevillningsutskottet, när detta betänkande behandlades inom utskottet, ber jag att få tillkännagifva, att jag för min del i allo instämmer i den reservation, som är afgifven af grefve Hamilton.

Ang.beräkning
af vissa bevill-
ningar för år
1900.

(Forts.)

Hvad beträffar saken i öfrigt, skall jag också be att få tillkännagifva, att jag instämmer i det anförande grefve Hamilton nyss höll.

Vidare anfördes ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4—6 biföllos jemväl.

I *punkten 1* hemstälde utskottet, att tullmedlen för år 1900 måtte beräknas till kronor 46,000,000.

Ordet lemnades till

Herr von Friesen, som yttrade: Herr talman! Det är egentligen rörande den andra punkten i betänkandet, som jag ville yttra mig. Men då mitt yrkande i den punkten utöfvar inflytande på och är motiveringen till det yrkande, som jag ämnar göra vid den första punkten, måste jag naturligtvis nu genast begära ordet. Förhållandet är nemligen det, att Riksdagens begge kamrar redan tänkt sig att postmedlen för år 1900 skola uppgå till 10,800,000 kronor. Utgifterna på postverkets stater äro bestämda till 10,105,000 kronor och det är jemväl beslutadt, att dessa 10,105,000 kronor skola utgå direkt af postmedlen. Riksdagen har således redan fattat det beslut i denna fråga, att det skall beräknas, att postmedlen komma att gifva minst 10,105,000 kronor för nästa år. Men icke nogdermed. Riksdagen har äfven tänkt sig, att derutöfver minst 695,000 skola inflyta af postmedlen, ty Riksdagen har bestämt, att hvad som blir öfverskott öfver 495,000 kronor skall afsättas till en byggnadsfond för postverket, dock icke till högre belopp än 200,000 kronor. Detta sistnämnda beslut innebär visserligen endast en möjlighet, men Riksdagen har ju dock derigenom temligen tydligt uttalat, hvad Riksdagen tror att postmedlen för nästa år komma att uppgå till. Enligt min tanke måste Riksdagen i öfverensstämmelse med sitt redan fattade beslut här beräkna inkomsten af postmedlen till minst 10,105,000 kronor, eftersom Riksdagen redan sagt att detta belopp skall utgå af postmedlen. Men jag anser äfven, att Riksdagen redan har uttalat den uppfattningen, att postmedlen komma att uppgå till 10,800,000 kronor, och då är det icke skäl i att Riksdagen nu frångår denna uppfattning. Jag håller sålunda före, att den summa, till hvilken bevillningsutskottet här beräknat postmedlen, eller 10 millioner kronor, bör nu af Riksdagen höjas med 800,000 kronor. För att emellertid då icke rubba beräkningarna i deras helhet, bör man i denna första punkt beräkna tull-

Ang.beräkning af vissa beviljningar för år 1900. medlen till 800.000 kronor mindre, det vill säga till 45,200,000. Ett beslut af enahanda innehåll är redan fattadt af Första Kammaren, och med anledning af hvad jag här yttrat tar jag mig friheten framställa, att tullmedlen för år 1900 beräknas till 45,200,000.

(Forts.)

Vidare anförde

Friherre von Schwerin: Jag skall, som saken nu föreligger, icke inlåta mig på att försöka försvara utskottets rättighet att efter bästa samvete och förmåga bedöma, hur statsinkomsterna böra beräknas. Saken är helt enkelt, som herr von Friesen sagt, att Första Kammaren fattat detta beslut; därför ber jag att få instämma i herr von Friesens yrkande.

Herr Fredholm: Herr talman! Jag kunde också åtnöja mig med att instämma i herr von Friesens yttrande, men jag vill dock begagna tillfället att påpeka, att med det föreslagna tillvägagåendet har man icke åvägabragt jemvigt mellan postverkets inkomster och utgifter, ty Riksdagen har för ett par dagar sedan beslutat, att postmännens pensionering skall, utöfver förut bestämda utgifter af postverkets medel, äfvenledes utgå af postmedlen. Det är dock icke så farligt med att staten icke går i hop, ty nog kan man bereda utvägar att på annat sätt än genom postmedlen skaffa penningar för bestridande af postverkets nödiga utgifter. Jag har intet yrkande att göra.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, beslöt kammaren, i enlighet med herr von Friesens förslag, att tullmedlen för år 1900 skulle beräknas till 45,200,000 kronor.

Sedan slutligen *punkten 2*, deri utskottet hemställde, att postmedlen måtte för år 1900 beräknas till kronor 10,000,000, blifvit föredragen, yttrade

Herr von Friesen: I öfverensstämmelse med det beslut, kammaren redan fattat rörande punkt 1, får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att postmedlen för år 1900 beräknas till 10,800,000 kronor.

Med bifall till hvad herr von Friesen sålunda hemställt, beslöt kammaren, att postmedlen för år 1900 skulle beräknas till 10,800,000 kronor.

§ 5.

Vid föredragning härefter af konstitutionsutskottets utlåtande n:o 13, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 38 och 105 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen, begärdes ordet af

Herr Ljungman, som anförde: Som denna fråga är af en viss betydhet och står i samband med en annan sådan fråga, hvilken förut afgjorts af Riksdagen, nemligen den om jordbruksdepartementet, ber jag att få yttra några ord derom. Det är icke, som en och annan föreställer sig, en blott helt obetydlig del af vår statsförvaltning, som är stäld utom all kontroll från Riksdagens sida, utan tvärtom, det är en rätt betydlig sådan. Jag ber därför att få i korthet antyda de ärenden, hvilka, för så vidt jag nu kan minnas dem, afgöras af departementscheferna.

*Ang.beräkning
af vissa bevil-
ningar för år
1900.*

(Forts.)

Hvad utrikesdepartementet beträffar, så ådagalägger kongl. förordningen angående konsulatväsendet af den 4 november 1886, hvilken betydande befattning chefen för departementet har med konsulatväsendet.

Hvad justitiedepartementet beträffar, angifver tryckfrihetsförordningen af den 16 juli 1812 § 4, att »chefen för justitiedepartementet» har sig anförtrodd tillämpningen af tryckfrihetsförordningens i nämnda § angifna bestämmelser.

Hvad landtförsvarsdepartementet beträffar, visa kongl. brefven af den 1 april 1845 och den 11 januari 1859, att departementschefen har sig uppdraget utförandet af befälet öfver armén närmast Konungen.

Hvad åter sjöförsvarsdepartementet beträffar, visa kongl. brefvet af den 1 april 1845 och kongl. brefvet af 11 januari 1859, att departementschefen har samma befogenhet sig uppdragen i hvad rör befälet öfver flottan, och vidare ett kongl. bref af 1884, att samma departementschef uppdragits chefskapet öfver flottans militärpersonal.

Hvad kongl. civildepartementet beträffar, har chefen för detsamma befogenhet att utnämna geologer vid Sveriges geologiska undersökning samt landtbruksingenjörer, vidare i vissa fall befogenhet att »bevilja fria resor eller transporter å statens jernvägar», vidare enligt kongl. kungörelser den 22 oktober 1886 viss befogenhet i fråga om in- eller utländska försäkringsanstalters verksamhet inom riket.

Hvad finansdepartementet beträffar, har chefen för detsamma befogenhet att skilja mellan post- och telegrafstyrelserna i fråga om förenandet af post- och telegrafstationer, vidare befogenhet att utnämna justerare af mått och vikt samt justeringskontrollörer, vidare enligt flera författningar en viss befogenhet med hänsyn till bankväsendet, m. m.

Hvad ecklesiastikdepartementet beträffar, har chefen för detsamma befogenhet att utnämna examensvittnen samt att fördela lärjungar å skilda läroverk för mogenhetsexamen, o. s. v.

Denna lista skulle tvifvelsutan kunna ökas med *mycket mera*. Men redan det nämnda torde visa, att det är nödvändigt, att man får ett tillägg till regeringsformen af den beskaffenhet, som jag i min motion antydt. Om vidare det blifvande nya *jordbruksdeparte-*

mentet skall motsvara sin bestämmelse, är det nödvändigt, att den blifvande departementschefen får en sådan befogenhet, som här är antydd, ty eljest får han svårt att åstadkomma det arbete, den enhet och den sammanhållning i verksamheten till förmån för jordbruksnäringen och skogshandteringen, som verkligen påkallas, om ändamålet med departementet skall ernås.

Då frågan emellertid fallit i Första Kammaren, skall jag icke hemställa om bifall till min reservation.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.

Till kammarens afgörande förelåg vidare konstitutionsutskottets utlåtande n:o 14, i anledning af väckta motioner, afseende förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Riksdagens Andra Kammare.

Till konstitutionsutskottets behandling hade öfverlemnats följande inom Andra Kammaren väckta motioner, åsyftande förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för rätt att välja riksdagsman i Andra Kammaren, nemligen n:o 221 af herr *G. Elowson*, n:o 225 af herr *J. Nydahl* jemte fjorton andra af kammarens ledamöter, n:o 226 af herr *David Bergström* jemte tolf andra af kammarens ledamöter, i hvilken motion jemväl herr *Branting* instämt, samt n:o 227 af herr *C. Lindhagen*.

I dessa motioner hemställdes:

af herr *Elowson*,

att Riksdagen måtte antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till förändring af § 14 riksdagsordningen:

»Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man»;

af herr *Nydahl* och hans medmotionärer,

att Riksdagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 14 riksdagsordningen:

»Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man»;

af herr *Bergström* och hans medmotionärer,

att Riksdagen måtte antaga till hvilande för grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 14 och 17 riksdagsordningen:

§ 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar svensk man, från och med början af kalenderåret efter det han fyllt tjuguet år, så länge han uppfyller de i § 26 stadgade villkor för valbarhet.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.

(Forts.)

§ 17.

Vid så väl elektors- som riksdagsmannaval tillkommer hvarje röstande en röst. Den, som dervid erhållit de flestas röster, vare lagligen vald, och skilje lotten emellan dem, som erhållit lika röstetal.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de röstlängder öfver valberättigade vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren, som å landet af kommunalnämnden och i stad af magistraten eller, der sådan ej finnes, stadsstyrelsen böra upprättas;

af herr *Lindhagen*:

att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till en politisk rösträttsreform, byggd på grundsatsen om allmän, lika och direkt rösträtt vid val till Riksdagens Andra Kammare.

Utskottet hemställde i förevarande utlåtande, att

- a) herr Elowsons motion,
- b) herr Nydahls m. fl. motion,
- c) herr David Bergströms m. fl. motion samt
- d) herr Lindhagens motion

icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos följande reservationer

af herr *Ljungman*;

af herr *Dahn*, som hemställt,

att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till politisk rösträttsreform, byggd på grundsatsen om politisk rösträtt för kommunalt röstberättigade män; dock under villkor att politisk rösträtt grundad på inkomst endast må tillkomma den, som två år näst före valåret erlagt utskylder under hvardera året till stat och kommun, äfvensom att politisk rösträtt inträder först efter fyllda tjugufem år;

af friherre *Barnekow*, som hemställt,

att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ändrad lydelse af 14 § riksdagsordningen, gående derpå ut, »att

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

valrätt skall tillkomma inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, som uppnått 25 års ålder samt eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst fem hundra riksdaler, eller eger på annans mark belägen byggnad till ett taxeringsvärde ej understigande ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde ej understigande två tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevilning för en till minst fem hundra riksdaler uppskattad årlig inkomst;

af herrar *Gyllensvärd*, *Johnsson* och *Andersson* i Öhrstorp, hvilka förenat sig i den af friherre Barnekow i hans reservation gjorda hemställan om skrifvelse till Kongl. Maj:t om framläggande för Riksdagen af förslag angående utsträckning af valrätten till Andra Kammaren;

af herrar *Andersson* i Malmö och *Liljeholm*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till herr Elowsons förevarande motion; och

af herr *Boëthius*, som ansett att utskottet bort hemställa: det Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande lämpligheten af att rösträtten vid val till Riksdagens Andra Kammare utsträcket i förbindelse med att sådana bestämmelser gifvas, att denna rösträtt kommer att utöfvas enligt graderad skala,

samt att Kongl. Maj:t, sedan en fullständig utredning egt rum så väl angående denna fråga som ock angående andra förutsättningar och garantier, under hvilka den politiska rösträtten må kunna utsträckas, ville till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill en sådan utredning kan föranleda.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till behandling, begärdes ordet af

Herr von Friesen, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer till kammaren, att detta betänkande måtte föredragas punktvis på sådant sätt, att först momenten a) och b), som innehålla samma sak, föredragas, derefter moment c) och sist moment d) — dock att vid öfverläggningen om momenten a) och b) diskussionen måtte få beröra betänkandet i dess helhet.

Till hvad herr von Friesen sålunda hemställt, lemnade kammaren sitt bifall.

Sedan härefter *mom. a) och b)* blifvit föredragna, anförde

Herr Pantzarhielm: Herr talman, mina herrar! Då jag, ehuru varm vän af en rösträtsreform, gående ut på en utsträck-

ning af rösträtten, icke ansett mig kunna underskrifva någon af de vid denna riksdag i ämnet framlagda motionerna, skall jag be att få något närmare ange skälen härför och precisera min ståndpunkt i denna fråga.

Om man betraktar utvecklingen i samhället såsom framåtskridande — och såsom sådan bör den väl alltid betraktas — så går denna utveckling från en ställning till en annan, men måste alltid gå emot ett bestämdt mål, ett högre kulturmål; och detta mål måste kunna fattas allt klarare. Fattas icke målet klart, kan man lätt komma att se det skeft; och då kommer man antingen in på afvägar, något som vållar stridigheter och oreda, eller ock frestas man att stanna och vänta, till dess det klarnar — »se tiden an», som det heter —, men då går vanligen utvecklingen bakåt. Det kulturmål, mot hvilket all utveckling sträfvar, fordrar i främsta rummet utjemnande af de motsatser, som råda mellan olika samhällsklasser, stridigheter mellan kapital och arbete, mellan arbetsgivare och arbetstagare. Dessa alla äro krafter eller faktorer, som böra verka för det gemensamma målet och alltså böra kunna förenas till samfaldt arbete för det helas bästa. En verklig kulturståndpunkt tillåter icke och kan icke tillåta, att den ena parten sträfvar att undertrycka den andra och hans intressen, utan de måste alla betrakta sig såsom hvarandra kompletterande moment i utvecklingen. Göra de så, komma de ej att förnöta tiden, såsom nu så ofta sker, med onödiga tvister om hvem som har rätt, eller med att söka öfvertyga den ene den andre, att hans syn på tingen icke är den rätta. Ledningen af en sådan utveckling tillkommer dem, som stå högst i samhället och som således ha den bästa öfverblicken öfver det hela — som kunna se icke allenast de vägar, på hvilka utvecklingen kommit till sin nuvarande ståndpunkt, utan ock de vägar och stigar, som leda från denna till en högre kulturståndpunkt. Denna ledning tillkommer statsmännen. För att denna ledning skall blifva för samhället nyttig, fordras det, att statsmännen ha en rätt syn på samfundsanda och människovärde. Om samhällets mål är en förädling af alla dess element, likasom industrien och ett intensivt jordbruk hafva till mål att förädla naturens alster, men samhället ej kan fullgöra detta, så ligger orsaken i brist på en verklig och god samhällsanda, hvilken bör gå ofvanifrån och nedåt samt genomtränga alla samhällslager. Den verkliga statsmannen ser tidens kraf i förening med det hela — han tager hänsyn till både forntid, nutid och framtid. Han gör tidens kraf till sitt intresse och genomdrifver det, ty endast på sådant sätt kan han leda utvecklingens gång. Den verkliga statsmannen kan icke ställa sig indifferent eller ligkiltig gent emot den rörelse, som nu pågår och sedan lång tid pågått i de nedre samhällslagren. Han måste, om denna rörelse skall utveckla sig till samhällets nytta i stället för förderf, söka taga ledningen och leda den i rätta riktningen.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kamraren.
(Forts.)

Nu är ju rösträttsfrågan en sådan samhällsutvecklingsfråga, då den innebär, att rösträtt skulle beredas åt folkklasser, som hittills icke varit i åtnjutande af denna rätt, men länge hafva ifrigt och allvarligt sträfvat att få den. Målet för rösträttens utsträckning skulle vara att vinna samhällsfrid, att vinna en nationel samling, en gemensam samhällsanda, en gemensam samhörighets- och ansvarskänsla.

Vill man då rösträttsfrågans lösning, måste man taga hänsyn till detta mål. Man måste å ena sidan se till, att man, då man vill tillmötesgå krafven på en utvidgad rösträtt utan att springa öfver gränsen för politisk förmåga, gör detta så rättvist som möjligt, så att denna fråga skaffas ur världen och upphör att vara ett tvistefrö, som ger anledning till oroligheter och missförstånd. Man måste å andra sidan se till, att man icke begår en ny orättvisa mot dem, som nu äro politiskt myndiga och hafva den politiska magten i sin hand. För min del tror jag icke, att man med vare sig det s. k. 500-kronorsstrecket eller det kommunala strecket eller något annat streck, det må nu vara hvilket som helst, kan på ett tillfredsställande sätt lösa rösträttsfrågan. Jag tror, att man får gå längre och utsträcka rösträtten så långt, att ingen med fog kan anse sig förbigången eller orättvist behandlad; men å andra sidan får man söka att på ett rättvist, billigt och tillfredsställande sätt tillgodose de kraf på säkerhet för utvecklingens lugna och normala fortgång, som af de nu styrande uppställas.

För min del anser jag, att det af herr Boëthius framställda förslaget kan i sig innebära en lösning af frågan i rätt riktning, ehuru det naturligtvis fordras en statistisk utredning för att visa dess verkan.

Jag vill nu icke inlåta mig på att upprepa eller bemöta hvad förut så många gånger blifvit sagdt i denna fråga. Jag vill ej heller inlåta mig på något slags kritik af utskottets föreliggande utlåtande; men jag ber att få, som ett apropos, för kammaren uppläsa hvad Erik Gustaf Geijer en gång yttrade om ett i historien välkändt slägte, som han karakteriserade med följande ord: »Tänkvärdt och sig alltid likt i historien är deras uppförande, hvilka utan sjelfständighet dock söka en stödjepunkt i en ytlig jemvigt mellan motsatser; som utan egen öfvertygelse lefva i konsten att pruta på öfvertygelser, taga grundsatser från ett håll och slutsatser från ett annat och, då ett sådant förfarande saknar all inre halt, fylla bristen med en stor tanke om sin personliga vigt. För öfrigt är deras handlingssätt i sig sjelft så osammanhängande, som en falsk ställning nödvändigt bjuder, och låter sig innefattas i få ord: vackra medel med dåliga ändamål eller vackra ändamål med dåliga medel. — Det är det slägte, som mognar revolutioner och förvänas öfver dem.»

Jag har, herr talman, icke något yrkande att göra, men för den händelse herr Boëthius kommer att yrka bifall till sin reservation, skall jag be att få förena mig med honom.

Herr von Friesen: Herr talman! Det lider intet tvifvel, att uppfattningen derom, att en rösträttsreform är nödvändig, blir allt allmännare och allmännare i vårt land. Derom vittnar i hög grad det stora antal petitionärer, som i detta hänseende hafva framburit sina önskingar inför regeringen; derom vittnar också det betänkande af konstitutionsutskottet, som här föreligger, då ju icke mindre än nio af de tio ledamöter, som denna kammare insatt i konstitutionsutskottet, hafva framburit reservationer, gående mera eller mindre långt i rösträttsvänlig riktning, alla dock innebärande ett framsteg och ett *verkligt* framsteg i fråga om rösträtts utsträckning. Men om detta är otvifvelaktigt, så är det lika otvifvelaktigt, att till oss alla, som äro rösträttsvänner, nu ställas frågor: »Hvarför enens I icke? Hvarför kunnen I icke komma till en enig uppfattning i denna fråga, till ett enigt förslag? Hvarför enens I icke?» Ja, detta rop höres rundt omkring i landet och får sitt uttryck i pressen; och jag tror, att en hvar verklig rösträttsvän hör detta rop ännu starkare än utifrån ljuda i hans eget inre: »Hvarför kommen I icke till någon enighet?»

Detta föranleder mig att till kammarens rösträttsvänliga medlemmar ställa en allvarlig maning att åstadkomma enighet. Och detta har också gjort, att jag nu tager mig friheten frambara ett förslag, hvilket söker förena många skiljaktiga meningar i denna fråga. Jag skulle icke göra det, om det vore jag ensam, som uppfunnit eller utarbetat detta förslag, utan jag gör det därför, att vid ett sammanträde i går, som var besökt af öfver 70 rösträttsvänner, det öfvervägande stora flertalet uttalade sig för, att detta förslag skulle här frambaras och underställas kammarens beprövande. Detta förslag lyder sålunda: »— att Riksdagen — med anledning af herr Elowsons samt herr Nydahls m. fl. motioner — ville hos Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t efter verkställd utredning låta för Riksdagen framlägga ett på grundsatsen om politisk rösträtt för kommunalt röstberättigade män, hvilka uppnått 25 års ålder, bygd förslag till rösträttsreform i fråga om val till Riksdagens Andra Kammare».

Hvarför man trots sig kunna enas om detta förslag, är för det första därför, att det hvilat på den historiska grunden för vår nuvarande representation. Vår nuvarande representation är byggd på den kommunala lagstiftningen. Vår nuvarande lagstiftning om den politiska rösträtten har som första vilkor för denna kommunal rösträtt. Den gör visserligen några inskränkningar, så att icke alla kommunalt röstberättigade äro röstberättigade vid val till Andra Kammaren; men det fordras dock ovilkorligen för att vara röstberättigad till Andra Kammaren att också vara kommunalt röstberättigad. Förslaget står sålunda på historisk grund och eger deri ett företräde framför det förslag, som i en mycket tänkvärd reservation af herr Boëthius framstälts och äfven vidrörts af den föregående ärade talaren. Detta herr Boëthii förslag är en nyhet

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

— den af honom framlagda idén har ännu icke hunnit tränga igenom; och det är enligt min tanke alldeles omöjligt att nu få någon enighet bland rösträttsvännerna om detta af herr Boëthius framställda förslaget, äfven om detsamma eljest skulle vara antagligt.

Vidare synes det mig, att det förslag, som jag nu framburit, äfven derför bör vara tilltalande för många, att åldersgränsen der är utsträckt till 25 år, hvarigenom man tror sig kunna vänta större mogenhet hos dem, som tillföras de röstberättigades krets. Det förefaller mig således, att detta förslag är det, om hvilket vi under nuvarande förhållanden kunna samlas med enighet, och det är derför, som jag ber att få förorda detta förslag.

Konstitutionsutskottet har icke velat medgifva någon som helst utsträckning af rösträtten. Utskottet säger, att högsta grunden vid genomförandet af en rösträttsreform bör vara *statens bästa*. Enligt min tanke är detta något, uti hvilket alla kunna och böra instämma. Statens bästa är utan tvifvel det, som vid all lagstiftning och i synnerhet vid en så vigtig lagstiftning som denna bör vara det i främsta rummet bestämmande. Men då frågas: Är det med statens bästa förenligt, att många, som lämpligen böra utföra rösträtt, som ifrigt trängta efter den och som hafva den bildning och den upplysning, att de kunna sammansluta sig för att gifva uttryck åt sin önskan, äro utestängda från den politiska rösträtten? Uppstå icke tvärtom derigenom stora faror för staten? Kan man icke tänka sig, att derigenom ett stort missnöje samt leda vid stats-tillhörigheten skall uppstå hos en stor massa myndigt och upplyst folk? Kan man icke tänka sig de stora vådor, som deraf kunna följa, i synnerhet om vid ett kritiskt tillfälle, då fara för staten uppstått, anspråk ställas på landets alla krafter att samfäldt verka i statens intresse? Jag hänvisar i detta hänseende till den af herr Boëthius afgifna reservationen. Det kan blifva en stat i staten. Planer och idéer, som beröra allmänna ärenden, växa och frodas utan att kunna genomgå den behöfliga luttring, som behandlingen under konstitutionella former alltid medför. Det uppstår nybildningar i staten, hvilka icke ingå i statslifvets organism. Detta verkar menligt och skadligt för statslifvet. Jag tror således, att just med hänsyn till statens bästa, hvilket jag liksom konstitutionsutskottet anser böra vara högsta grunden vid beslutande om förslag särskildt i nu förevarande hänseende, kräfvcs en rösträttsreform.

Hvad utskottet yttrat mot den allmänna rösträtten vill jag nu icke tala om, ty jag har icke nu gjort något yrkande på allmän rösträtt. Deremot vill jag upptaga till bemötande hvad utskottet i ett par punkter anført emot yrkandet om det kommunala rösträttsstrecket, såsom det kallas. Konstitutionsutskottet anmärker mot detta yrkandes formulering — utskottet säger visserligen endast att »mot dess formulering har gjorts gällande», så att jag vet icke, om det är konstitutionsutskottets egen mening det anför eller

om konstitutionsutskottet endast refererar — att »ett antagande deraf skulle medföra den oegentlighet, att den för vår Riksdags sammansättning och derigenom för hela vårt statsskick vigtiga bestämmelsen om den politiska rösträtten skulle undandragas grundlagen och hufvudsakligen blifva beroende af kommunalförfattningarnas och bevillningsförordningens föreskrifter» etc. Just detta förhållande eger *nu* rum, ty äfven nu är den politiska rösträtten sammanknippad med den kommunala. I detta fall inträder icke någon förändring i de nuvarande förhållandena genom antagande af det »kommunala strecket». Likaväl som nu rösträtten är beroende af dessa författningar och förordningar, skulle den fortfarande blifva det, dock icke mera.

Vidare heter det med afseende å den reella innebörden af förslaget, att äfven denna icke skulle vara utskottet tilltalande. Utskottet säger, att det uppenbarligen är lättare att förvärfva sig insigt och erfarenhet om de mera närliggande kommunala värfven än i sådana angelägenheter, som äro förbundna med statens styrelse. Vidare säger utskottet, att man har förbisett, att omröstningen i kommunala angelägenheter sker med graderad skala. Ja, men det är en sak, som deremot utskottet har förbisett, och det är, att när rösträtt utöfvas i kommunala angelägenheter, sker det öfver allt på landsbygden och äfven i flera städer så, att man röstar direkt om förekommande ärenden, man besluter om dem i detalj. Vid begagnandet åter af den politiska rösträtten har man icke att besluta i sak, utan endast att bestämma sig för den kandidaten, hvilken man önskar få vald till riksdagsman. Enligt min tanke fordras mycket större erfarenhet för att direkt handlägga kommunala ärenden, än för att besluta sig för, hvilken man skall gifva sitt förtroende vid val af riksdagsman. Detta, att kommunen skall vara en förskola till det politiska lifvet, är gammalt i vårt land. Genom deltagande i det kommunala lifvet får man på ett område, som ligger nära, en förtroelighet med behandlandet af allmänna ärenden, hvilken är af stor betydelse vid deltagande i det politiska lifvet. Jag tror således, att man med skäl kan anse, att hvar och en, som är kommunalt röstberättigad, också bör ega politisk rösträtt.

Sedan kommer utskottet med det skäl, hvilket väl skall vara det förnämsta, nemligen att »den majoritet, som dittills i alla valkretsar på landsbygden utom 7 tillhört gods- och hemmansegaregruppen, skulle enligt samma redogörelse inom 58 af landsbygdens dåvarande — det var år 1885 — valkretsar komma att öfverflyttas till grupperna »öfriga arbetare», fabriks- och handtverksarbetare, sjömän och fiskare, landtbruksinspektorer och rättare samt arrendatorer». Dermed har antagligen utskottet trott sig uppsätta ett skräckspöke, hvilket skulle skrämja hvar och en från antagandet af en rösträttsreform, byggd på det »kommunala strecket». Men jag frågar, hvad meningen skulle vara med en rösträttsreform, om

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kamraren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

icke den, att i någon mån på något ställe ändra majoriteten. Om icke meningen är sådan, hvad skall då en rösträttsreform tjena till? Men är detta steg åter — det steg som här förordas — ett för stort steg? Det är ju endast majoriteten, som inom ett mindretal landtvalskretsar kommer att flyttas från en viss klass till andra klasser; men innebär detta, att andra riksdagsmän komma att väljas än de, som nu väljas? Ja, på några ställen kanske det kan blifva händelsen, men ingalunda på alla. Mig synes således, att just denna af konstitutionsutskottet anförda siffra innebär, att det steg, som här tagas genom det kommunala streckets införande, ingalunda skall vara för stort.

Under samhällets utveckling pågår en ständig omgestaltning i samhällskroppen. Nya bildningselement tillföras, och kretsen af dem, som erhålla del af bildningen, vidgas alltjemt. Qualiteten af den bildning, som alla erhålla, blir allt bättre och bättre. Under tidernas lopp göra sig i många hänseenden nya åskådningar gällande på det andliga området, och hvilka stora omdaningar det är på det materiella området, äro vi dagligen och stundligen vittnen till. Kan det då väcka förundran, om man anser, att på grund härutaf formerna för statslifvet icke böra vara oföränderligt desamma, utan att de efter hand böra undergå en reformering? Den ändring, som jag nu å mångas vägnar föreslagit, är icke omstörtande. Men den är icke heller endast ett sken, utan den innebär ett bestämdt framsteg, på samma gång som den banar väg för en sund utveckling af våra samhällsförhållanden och låter en ljusare framtid skymta för de förhoppningar, som näras och näras på allvar i breda lager i vårt samhälle. Den historiska utvecklingen, rättvisa, billighet och klokhet blifva enligt min tanke tillgodosedda genom det förslag, som jag tagit mig friheten att här frambära.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till detta förslag.

I detta anförande instämde herrar *Zotterman, Zetterstrand, Hammarlund, Anderson* i Hasselbol, *Hammarström, Gethe, Svensson* i Karlskrona, *Olsson* i Väsby, *Thylander, K. G. Karlsson* i Göteborg, *Persson* i Tällberg, *Hansson* i Solberga, *Jansson* i Saxhyttan, *Nordin* i Sättna, *Pegelow, Andersson* i Lysvik, *Hultkrantz, Olsson* i Kyrkebol, *Liljeholm, Jansson* i Krakerud, *Holmgren* i Varnhem, *Öhngren, Ericsson* i Ofvanmyra, *Wallentin, Olsson* i Åsak, *Kardell, Andersson* i Malmö, *Henricson, Johansson* i Mellby och *Eriksson* i Vallsta.

Vidare anförde

Herr Boëthius: Herr talman, mina herrar! De lifliga instämmanden som följde på den föregående talarens anförande, borde kunna — tyckes det — öfvertyga mig om hopplösheten att här

försvara min reservation. Då jag emellertid håller före, att den riktning, jag föreslagit, är den enda, som verkligen på ett tillfredsställande sätt kan leda till målet, anser jag mig skyldig att här något närmare utveckla min ståndpunkt. Och det välvilliga omdöme, som kommit mig till del från de två föregående talarne — således äfven från herr von Friesen — och för hvilket jag tackar dem, styrker dervid mitt mod och min tillförsigt.

Den åsigt, jag uttalat, är ny; men just därför att den är ny, måste jag försöka att göra, hvad jag kan, för att uppmärksamheten skall fästas derpå.

Det ligger utan tvifvel mycken sanning i hvad konstitutionsutskottets majoritet sagt derom, att en rösträttsreform redan är genomförd genom penningvärdets fallande, och att man utan någon förändring på den vägen slutligen kommer så godt som till allmän rösträtt. Det kan då frågas: hvarför icke nöja sig med denna småningom fortgående utveckling, utan här komma med nya förslag?

Jag skall då be att få påpeka, att om det också är sant, att rösträtten utvidgats, innebära dock de nuvarande förhållandena enligt min uppfattning i två punkter särskildt en obillighet.

För det första är en hel klass aktningvärda arbetare ovilkorligen utestängd genom det nuvarande strecket, nemligen jordtorparne på landet, hvilkas jord icke är särskildt taxerad och som därför sakna både kommunal och politisk rösträtt. Det förvånar mig, att de, som i allmänhet utöfva ledningen i rösträttsrörelsen, alldeles förbiset dessa tjänande bröder. Detta gör också, mina herrar, det förslag, som af herr von Friesen framburits: det gör icke rättvisa åt denna klass, ty den är icke kommunalt röstberättigad.

Det är också i ett annat hänseende, som de nuvarande förhållandena, såsom jag nyss sagt, och enligt hvad jag äfven i min reservation påpekat, innebära en obillighet. Det må vara sant, att numera åtminstone i städerna ingen kan föda familj, som icke har 800 kronors inkomst. Men om en person med så liten inkomst, har att underhålla en stor familj, kan man icke förvåna sig öfver, om bevillningsmyndigheterna draga sig för att påföra honom bevilling. Och på detta sätt utestänges en stor del arbetare från rösträtt, och just den del, som kanske vore bäst lämpad att utöfva densamma.

Men, mina herrar, dessa synpunkter hafva dock icke varit de för mig i främsta rummet bestämmande, utan det har varit andra.

På de senaste årtiondena har i vårt land — liksom i andra kulturländer — en ny samhällsklass ryckt upp, det är kroppsarbetarnes klass. Denna klass har förut i vårt samhälle aldrig haft politiskt inflytande. Ty det hade den icke på de gamla tingen — jag menar de lösa kroppsarbetarne —; det hade den icke under ständsrepresentationens tid på annat sätt än att den företräddes af sina mästare och husbönder. Men nu intager denna klass en annan ställning än förut. Detta beror på storindustrien, som har gifvit

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kamraren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till

Andra Kam-maren.

(Forts.)

den en ofantligt ökad betydelse. Det beror på folkbildningen, hvarigenom den stigit i intelligens. Det beror på de sedliga sträfvanden, som denna klass sjelf tagit om hand, jag menar nykterhetsrörelsen.

Det synes då mig, liksom herr von Friesen, att billighet och klokhet kräfva, att denna klass indrages i den aktiva medborgarrätten för att blifva delaktig af dess uppfostrande verkan. Och så kommer dertill en annan sak.

Det har inom denna klass utbredt sig den uppfattning, att det s. k. strecket skulle ställa den utom samhället. Jag skall icke yttra mig om det berättigade eller oberättigade i detta. Jag konstaterar endast ett faktum. Men det är ett faktum, som innebär för vårt samhälle de största vådor. Ty äfven jag håller före, att det starkaste värdet för ett land är den medborgerliga solidaritets-känslan. På grund af dessa omständigheter har det syns mig, att man borde tillmötesgå denna klass.

Men här framställa sig åtskilliga andra synpunkter. Denna klass har rätt, synes det mig, att betyda *något*, men den bör icke betyda allt i vårt samhälle. Och *allt* skulle den komma att betyda, om den finge utse representanter i förhållande till den numeriska styrkan.

Jag sade, att denna klass gått mycket framåt. Men, mina herrar, det finnes också skuggsidor, det finnes — och det är icke värdt att förneka — inom denna klass mycken — jag vågar nästan säga — brutalitet. Den, som fått se in i städernas fattigvårdsförhållanden, har på ett ohyggligt sätt kunnat öfvertygas derom. Och det värsta är att äfven bland den ungdom, som växer upp inom denna klass, framtråda drag, som häntyda på, att vid sidan af en utveckling till det bättre finnes också en utveckling till det sämre, jag tänker på ligapojksväsendet.

Skulle vi nu införa allmän rösträtt, utan att höja åldersstrecket, skulle detta innebära, att vi skulle gifva en ganska betydlig magt åt dessa brutala element inom arbetarebefolkningen.

Men det finnes också en annan skuggsida, som jag har berört i min reservation. Denna klass befinner sig i kamp för förbättrade ekonomiska förhållanden. En sådan kamp är egnad att förleda menniskor att t. o. m. offra den personliga sjelfständigheten för det åtrådade målets vinnande. Och ha vi icke företeelser, som tyda derpå? Jag påminner eder, mina herrar, om hvad som i dessa dagar föregår i Stockholm, då kroppsarbetarne på order af sina ledare vilja tvinga en kamrats samvete, religiösa samvete. Tro herrarne, att den klass, som på detta sätt offerar och vill undertrycka den personliga sjelfständigheten, att den klassen verkligen är mogen ännu att ensam betyda allt i samhället? Jag tror det icke. Och jag skulle deri se de största faror just för vår politiska frihet.

Men om denna klass icke skall betyda allt, utan blott något, hvad innebär det? Jo, det innebär, att de klasser, som nu hafva

magten, icke böra utan vidare elimineras. De ha visat sig kunna bruka sin befogenhet på ett tillfredsställande sätt. Det är då stridande mot en sund utveckling att helt och hållet stryka bort dem.

Och dervid tänker jag först och främst på en klass, nemligen den svenska bondeklassen. Jag har, mina herrar, haft den lyckan att få uppväxa i en landsbygd, der odalmanafriheten står högt. Det är en af de stora fördelar, som ha kommit mig till del här i lifvet. Jag har sett, hvilket stärkande och uppfostrande inflytande denna odalmanafrihet utöfvar. Derfor anser jag det rent af såsom en hederssak för mig att i min ringa mån söka bevara denna klass från att öfverflyglas vare sig af storindustriens kapital eller af storindustriens arbetareskaror. Och den lilla inblick, jag fått i världshistorien, har öfvertygat mig om betydelsen af, att denna klass behålles vid politiskt inflytande. Ty hvart jag vänder mig i världshistorien, har jag funnit, att endast der har en sund politisk frihet blomstrat, der kärnan af de röstberättigade utgjorts af en besuten demokrati. Och der man tillintetgjort eller uteslutit denna, der har följt tyranni i en eller annan form.

Men huru skall man då kunna tillmötesgå de berättigade krafven och ändock bevara inflytande i tillbörlig grad åt dem, som böra ha det?

Ja, mina herrar, enligt min öfvertygelse går det icke på de vägar man hittills beträddt. Äfven om Andra Kammaren skulle vilja ha allmän rösträtt eller ett streck af ett eller annat slag, ligger icke all magt i Sveriges rike i denna kammare. Vi ha andra faktorer att räkna med. Och så kommer det att gå, såsom det nu så länge gått, att vi stå och slitas och slitas, och ingen vill ge med sig. Man har kommit in i en återvändsgränd, det är hela saken. Men har man kommit in i en återvändsgränd, då finnes det icke något annat medel än att söka en ny utväg.

Ja, man slites. Men hvem skall segra till sist? De konservativa tänka väl såsom så: Vi sitta ju inne med magten, hvem kan beröfva oss den mot vår vilja? Det kan så synas, mina herrar. Men låt den föreställningen blifva inpreglad, att här förefinnes en orättvisa, då hjälper det till sist icke att säga nej. Se på de fyra stånden! De skötte sig icke illa. Vi ha dem att tacka för att i en tid, då det öfriga Europa låg under den Heliga Alliansens tryck, här i Sverige fans ett fritt statsskick. Det var de sjelfva som fingo bestämma öfver sitt öde, men det kom dock derhän, att de måste abdikera. Här kan komma en kris, som framtvingar en sådan abdikation. Jag tänker dervid icke på något hot om revolution under namn af storstrejk, ty min öfvertygelse är, att, om arbetarne försöka sig på något sådant, då ha de gjort sig sjelfva den största skadan. Men här kan komma en annan, en nationel kris, då det gäller att taga landets alla försvarskrafter i anspråk, då det kan komma i fråga att utvidga värnpligten. Då kan det hända, mina herrar, att de, som hittills hållit mest emot, ge med

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.

(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

sig, och då skulle det kunna inträffa, ifall tillmötesgående ej i tid visats, att vi på en gång finge den allmänna ogaranterade rösträtten. Den faran synes mig vara så öfverhängande, att jag förvånar mig öfver och beklagar representanterna för den svenska bondeklassen, om de kunna tro, att man blott kan framhärda att säga nej, och om de icke vilja begagna tillfället att, medan tid är, få till stånd en uppgörelse på rättvisa och billiga grunder, som åt dem skulle bevara deras fortfarande inflytande i samhället, då de deremot annars löpa faran att helt och hållet bli öfverflyglade. Det är detta jag trott, att man skulle kunna vinna på ett sätt men också endast på ett sätt, och det är att man uppger denna humbug — jag vågar kalla den så — som heter den lika rösträtten. Den lika rösträtten i politiskt hänseende, den existerar för resten icke, ty genom städernas starkare representation kunna dessas valmän anses hafva mycket större politisk rösträtt än landsbygdens valmän. Men säger man: som olika rösträtt får göra sig gällande i kommunala angelägenheter, så är det därför, att de ekonomiska frågorna der spela en så stor rol.» I politiska angelägenheter spela de icke samma rol, det är sant, men äfven der hafva de en ofantligt stor betydelse, ty det är dock Riksdagen, som bestämmer öfver bevillningen. Skulle de icke besittande klasserna få absolut magt i Riksdagen, skulle de sålunda genom Riksdagen kunna plundra de förmögnare klasserna. Derfor är det alldeles orimligt, att förmögenheten icke skall ha någon politisk betydelse. Den har det nu, men i form af ett streck, som är den mest förhatliga form af alla, ty den ger upphof åt den föreställningen, att grunden för valrätten är penningen. Finge förmögenheten ett tillbörligt inflytande i form af en förstärkt rösträtt, så kunde man deremot komma ifrån detta streck. Och så länge vi ha kvar ett penningstreck, är rösträttsfrågan icke löst. Det är den förnämsta invändningen, som jag har att göra mot det förslag, som herr von Friesen framburit, att det icke innebär någon lösning det är endast en nödfallsutväg, en godtköpsutväg för tillfället.

Derför, mina herrar, är det min lifliga öfvertygelse, att skola vi bevara vårt fädernesland från verkliga faror, måste vi slå in på den vägen att införa en förstärkt, men icke obilligt förstärkt, rösträtt på grund af förmögenhet. Sedermera fordras andra betingelser för sjelfva valmanskapet såsom uppfyllda pligter mot staten m. m., som jag uti min reservation närmare utvecklat.

Nu säger man kanske, att denna graderade skala är så förhatlig från vårt kommunala lif. Men då frågar jag Eder, mina herrar, viljen I taga bort den ifrån vårt kommunala lif? Nej, det viljen I nog icke vara med om! Hvad är det som härvidlag är förhatligt om icke missbruket och öfverdriften? Men deraf, att en öfverdrift är förhatlig, följer icke, att sjelfva saken är förkastlig.

Men, frågar man kanske, skulle ett bifall till en sådan utväg jag föreslagit verkligen kunna bringa rösträttsfrågan framåt? Ja,

det är min lifliga öfvertygelse, att I fån icke, annat än under en verkligt stor politisk fara, ett bifall af Första Kammaren till vare sig allmän rösträtt eller till ett sänkt streck. Men till en lösning sådan jag föreslagit, *i fall den framlägges af regeringen*, tror jag för vilkoren om valrätt till Andra Kam-maren. Jag vill erinra om, att i Första Kammaren redan höjt sig betydande röster till förmån för en reform i den rigtning jag tänkt mig. Vid 1893 års riksdag uttalade sig t. ex. biskop Billing i en reservation till konstitutionsutskottets betänkande för en lösning i denna rigtning.

Men skall regeringen kunna förmås att framlägga ett dylikt förslag, är det nödvändigt, att den känner sig hafva ett stöd därför inom Andra Kammaren. Derför anser jag, att det skulle vara af största nytta och betydelse, att i denna kammare en majoritet kunde vinnas till förmån för min reservation. Jag har naturligtvis icke stora utsigter härför, och jag har icke heller från början drömt om något sådant, men då jag är öfvertygad om riktigheten af de åsichter jag framställt, har det för mig varit en pligt att söka verka för dessa åsigtens spridning, för att de må blifva uppmärksammade, och för att detta må ske skall jag, herr grefve och talman, tillåta mig att yrka bifall till det skrifvelseförslag, som jag i min reservation har framställt och hvilket finnes intaget på sid. 21 i utskottets betänkande. Jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Häruti instämde herrar *Crusebjörn, Husberg, Petri, Eklundh* i Lund, *Johansson* i Stensjö, *Apelstam, Ploman* och *Almqvist*.

Härefter yttrade

Herr Centerwall: Herr grefve och talman, mina herrar!

Det kan väl ifrågasättas och har blifvit ifrågasatt af både vänner och motståndare till rösträttsreformen, huruvida det icke vore klokast eller, hvad man säger, reelast att med en gång införa allmän rösträtt. Jag ber att uttryckligen få betona, att jag i detta fall med allmän rösträtt visserligen icke menar rösträtt för alla, utan rösträtt för män, som fullgjort sina skyldigheter till staten, deri inbegripet äfven värnpligtens fullgörande, som betalt sina utskylder till kommunen, och — det torde icke skada att tillägga det vilkoret — som äro mogna nog att sjelfva kunna bedöma sina åsichter och handlingar och sålunda uppnått åtminstone 25 års ålder. Detta kunde väl ifrågasättas, men, mina herrar, om detta också skall vara den ledstjerna, efter hvilken rösträttsreformens vänner skola styra, är jag dock fullkomligt säker på, att det icke är möjligt att i detta ögonblick i denna kammare ens få en blygsam minoritet därför. Och för öfrigt ligger det i det betänksamma svenska lynnet att taga ett steg i sänder. Och det lynnet är nog godt att hafva.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Då herr Boëthius förslag är allt för inveckladt för att åtminstone för närvarande kunna samla någon större mängd anhängare bland svenska folket, då såväl det 600-kronors-strecket som strecket med 500 kronor i det närmaste äro öfvergifna, då vidare herr von Friesen uti sitt statsmannalika anförande har visat, att hvad han föreslagit hvilat på historisk grund, och då det slutligen har alla de fördelar, som åtfölja medlingsförslag, tager jag mig friheten att instämna i herr von Friesens yrkande.

Herr Höjer: Herr greve och talman, mina herrar!

I maj månad år 1896 framlades till afgörande uti det österrikiska herrehuset — i förbigående sagdt en församling så ultra fin och förnäm, att vår Första Kammare skulle vid åsynen deraf häpnat och förtjusas —, i detta herrehus framlades till afgörande ett utskottslåtande med anledning utaf premierministern greve Baden-rösträttsförslag, hvilket nyss förut blifvit antaget utaf riksrådets deputeradekammare. Detta utskotts utlåtande var under-tecknad af ingen mer och ingen mindre än furst Lichtenstein.

Jag skall anhålla om benäget tillstånd att ur detsamma få uppläsa endast ett par punkter, för att herrarne må få en föreställning om huru statsmän kunna resonnera ute i det stora Europa. De äro af följande lydelse: »Såväl jemförelsen med andra kultur-stater som ock de öförnekliga framsteg, som de hittills från politisk valrätt uteslutna befolkningskretsarne under de sista årtiondena gjort med hänsyn till bildning och i synnerhet till ekonomisk kraft och politiskt och socialt medvetande, måste bringa till mognad den öfvertygelsen, att det ej längre synes berättigadt att förvägra dessa breda folklager aktiv delaktighet i danandet af folkrepresentationer. Men äfven de ökade bördor, som statsverksamhetens tilltagande omfattning nödvändigtvis ålägger befolkningen, den utomordentligt stegrade intensiteten af statens ingripande på alla områden af det sociala och ekonomiska lifvet, och hvad dermed följer, att *alla* folkkretsars medverkan starkare tages i anspråk för offentliga uppgifter, göra det till ett rättvisans bud att tillerkänna dessa folkkretsar äfven den *elementäraste* politiska rätt — den aktiva valrätten.»

När sedermera detta utskottsutlåtande debatterades uti kammaren, så yttrade sig en af herrehusets allra förnämsta medlemmar furst Karl Auersperg i ett längre anförande, ur hvilket jag skall be att få läsa upp följande passus: »Det är välsignelsebringande för ett lands lugn, om de, som skola lyda lagarne, äfven deltaga i deras stiftande. Erinrar man sig de strider, ur hvilka ett författningensligt statsskick framgick, och om man dermed jemför dess vidare utveckling, så skall man finna, att denna i sin helhet är blott en naturlig följd af den omständigheten, att det konstitutionella lifvet måste afpassas efter de ekonomiska och samhälliga förhållandenas förändringar.»

Om vi, mina herrar, jag menar vi, som hysa den tanken, att vår representation skall kunna ställas på en säkrare basis utaf billighet och rättvisa än den, på hvilken den nu står, om vi, säger jag, skulle roa oss med att fantisera en stund, så skulle vi kunna tänka oss, att i stället för detta konstitutionsutskotts utlåtande föreläge för oss till behandling ett Lichtensteinskt utlåtande, yrkande på en väsentlig utsträckning af den politiska rösträtten, under tecknad af den högvälborne ordföranden uti konstitutionsutskottet och i Första Kammaren försvaradt af dess välborne ålderspresident. Det är min öfvertygelse, att något hvar af Eder då skulle tänka: Hvilka framtidsvyer! Hvilka garantier skulle icke då hos oss förefinnas för hvad man kallar »samhällets lugna och fredliga utveckling.»

Dess värre, mina herrar, kunna dessa drömmar, åtminstone under närvarande förhållanden, icke se sin verklighet. Våra statsmän, af hvilka det går ungefär tretton på dussinet, anse nemligen, att i politiskt afseende allt är väl bestämdt, och att dem och deras vänner i tredje och fjerde led till behag hela magten alltjemt skall ligga der den ligger. De erkänna, att döma efter deras gerningar, icke den utvecklingens lag, som säger, att, för bevarandet af samhällets lugna utveckling, det är alldeles nödvändigt att demokratisera samhället, icke genom att lägga om grunden utan genom att lägga ut densamma, på det att den må blifva mycket bredare och därför mycket tryggare. Den röda tråd, som går igenom Första Kammarens och regeringens åtgöranden i denna sak, är betecknad med de ord, som jag nyss citerade, att magten skall ligga der den ligger. Och precis samma röda tråd går också igenom konstitutionsutskottets i år ovanligt långa betänkande från början till slut. Den röda tråden sticker fram uti hvad konstitutionsutskottet talar om åsigterna hos vårt nuvarande statsskicks skapare, baron de Geer. Men konstitutionsutskottet har oförlåtligt nog glömt, såsom en föregående talare också sagt, att följa baron de Geers bana till slut och se efter, hvad han tänkte just i slutet af sin lefnad. Han var en statsman händelsevis, och han erkände just i sina »minnen», såsom bekant, att det finnes en utvecklingens lag, som gör det möjligt att efter hand gifva åt ett folk allt större politiska rättigheter.

Uti utskottets betänkande förekommer en passus, som af min högt ärade vän till höger redan blifvit berörd, nemligen den om förhållandet mellan den »enskildes rätt», å ena sidan, och »statens bästa», å den andra. Äfven jag erkänner, liksom herr von Friesen, den satsen: *statens bästa framför allt*, men i detta fall kan jag icke tänka mig nödvändigheten deraf, att statens bästa ovilkorligen skulle kollidera med den enskildes rätt. Min föreställning är, liksom det är herr von Friesens, att båda två kunna trifvas ganska väl ihop, och att med statens bästa just är förenligt, att den enskildes rätt mer än nu erkännes genom att göra alla dem till politiskt myndige män, hvilkas skyldigheter i den ena eller andra

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarerna.
(Forts.)

formen man oupphörligen utsträckt. Med statens bästa tror jag det är förenligt att på detta sätt söka höja ansvars- och solidaritets känslan hos alla våra medborgare till det helas gagn och fördel. När konstitutionsutskottet i det följande talar om förutsättningarna för reformens genomförande och säger, att dessa skulle ligga i större sjelfständighet och säkrare politiskt omdöme, så vill jag fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att dessa förutsättningar icke förnuftigtvis kunna anses placerade på just 800-kronors-strecket. Dessa förutsättningar för större politisk mognad och sjelfständighet samt säkrare politiskt omdöme tror jag i synnerhet i våra dagar äro produkter af folkets intellektuella och moraliska utveckling i allmänhet. Ingen mindre auktoritet, än vår egen Konung har i de allra mest oförbehållsamma ord vittnat härom med afseende på vårt svenska folk. Och för öfrigt får jag erkänna, att med min uppfattning af menniskor och förhållanden det synes vara alldeles galet att fastslå såsom lag, att intelligensen och mognaden ovilkorligen följa rikedom och förmögenhet åt. Jag är snart nog en gammal man, som sett åtskilligt i verlden, men det kan jag försäkra herrarne, att, så vidt min erfarenhet sträcker sig, jag funnit, att dumheten och okunnigheten äro ganska jemnt placerade ofvanför och nedanför 800-kronors-strecket.

Konstitutionsutskottet ingår längre fram i sitt utlåtande i en mera direkt polemik mot anhängarne af den så kallade allmänna rösträtten. Konstitutionsutskottet förmenar, att »flerstädes i utlandet starka anmärkingar försports mot detta valrättssystem och de följder, det fört med sig inom det parlamentariska lifvet». Det tror jag det. Det har skett uti alla land, der den så kallade allmänna rösträtten för närvarande finnes. Men jag frågar, hvilka hafva gjort dessa anmärkingar, hvilka hafva målat i svart följderna af den allmänna rösträtten? Det är ju naturligtvis ingenting underligt, att högermän, konservative och reaktionärer i alla länder göra det, och först som sist denna ofullgångna art af menniskor, som heter preussiska adelsjunkrar, instämma i klagolåten. Men man kan icke i detta sammanhang tala om de upprepade politiska skandaler, som förekommit och förekomma i många af Europas parlament. Vi känna ju litet hvar till, huru det t. ex. uti det italienska parlamentet förekommit, att ledamöterna slagit bläckhornen i hufvudet på hvarandra, att det uti Österrikes deputeradekammare inträffat ändå värre händelser, för att nu icke tala om Frankrike, der det hör till hvardagligheterna, att herrar talare rycka ner hvarandra från talaretribunen. I engelska underhuset har det inträffat, att pågående sammanträde mäst afbrytas till följd deraf, att ett hundratal af underhusets ledamöter råkat i ordentligt slagsmål midt på underhusets golf. Men man frågar måhända, hvilka det är som ställa till med dylika uppträden i de europeiska parlamentsförsamlingarna? Tro herrarne, att det framför allt är personer, som stå folkets massa nära, då bedraga herrarne sig högst betydligt.

Nej, det är just män af «the upper ten thousand», de finaste och förnämsta, som göra det, och hvad särskildt Frankrike beträffar, så uppträda ofta såsom ledare af de politiska skandalerna både grefvar och baroner och dylikt fint folk.

Konstitutionsutskottet har vidare såsom skäl mot den allmänna rösträtten anfört, att man numera i åtskilliga stater icke hyser odeladt förtroende till den allmänna och lika rösträttens principer. Men hur vet konstitutionsutskottet det? Konstitutionsutskottet anför exempel från förändringen af den österrikiska konstitutionen år 1896 och händelserna i Belgien år 1893. Hvad som är alldeles tydligt af konstitutionsutskottets betänkande, det är att konstitutionsutskottet icke haft en riktig föreställning om de politiska förhållanden, ur hvilka dessa båda länders konstitutionella reformer framgått. Vederbörande måste både i Österrike och Belgien, i det förra landet för att komma ifrån den oro i sinnena, som der uppstått, och i det senare för att hindra utbrytandet af en revolution, taga icke hvad de ville hafva, utan hvad de för tillfället kunde få. Och det var faktiskt så, att i Österrike greve Badeni och i Belgien Frère Orban helt enkelt måste acceptera de kapitulationsvilkor, som dem förelades. Konstitutionsutskottet skulle verkligen hafva en bra besynnerlig uppfattning af det historiska förloppet, i fall det kunde tänka och tro, att hvad som nu fastslagits i de monstruösa österrikiska och belgiska författningarna är någonting, som kommer att bestå till dagarnes sista timme.

Min ärade vän till höger har redan kriticerat hvad konstitutionsutskottet sagt rörande tillämpningen utaf den kommunala rösträtten. Jag skall icke till den saken något närmare återkomma, men nog skrattade jag ganska godt, då jag läste utskottets betänkande och fann, att enligt utskottets mening det att vara kompetent att vid omröstning med graderad skala deltaga i besluten om de kommunala angelägenheterna skulle vara någonting helt annat än att vara kompetent att rösta efter hufvudtal vid val till riksdagsman. Ty det är väl att märka, att de politiska frågor, som det här kan blifva fråga om, äro blott val af riksdagsman och ingenting annat. Enligt utskottets uppfattning skulle saken förhålla sig ungefär så, att om t. ex. i den hedervärda danemannen Carl Perssons i Stallerhult valkrets en person skattades för en inkomst af 799 kronor om året och vore en styf kommunalman, kanske en sådan af främsta slag, så skulle han vara kompetent att syssla med kommunens angelägenheter, men icke kompetent att välja herr Persson i Stallerhult till riksdagsman. Deremot, om han året derpå skattades för 800 kronors inkomst, hade han i så fall vunnit tillbörlig politisk kompetens. Jag får upprigtigt beklåna, att det å konstitutionsutskottets vägnar är att skatta kompetensen bra lågt, då det skattar densamma till endast en krona.

Jag skall icke längre upptaga herrarnes tid, utan ber blott att till slut få säga några ord för att markera min ståndpunkt i frå-

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

gan. Vi hafva, mina herrar, haft ett af regeringen visserligen motvilligt framlagdt, men dock framlagdt radikalt förslag till ändring af den politiska rösträtten genom införande af det så kallade 600-kronors-strecket. Jag förmodar, att det icke finnes någon i denna församling, som tror, att Första Kammaren en gång till i detta lifvet skall blifva utsatt för frestelsen att antaga ett 600-kronors-streck. Jag betviflar storligen, att ens 500-kronors-strecket, hvarom så mycket talats och hvarpå vi här i Andra Kammaren en tid hållit, men som också till sist blifvit öfvergifvet, jag betviflar, säger jag, att ens detta 500 kronors streck kan vara af aktuellt intresse. Nej, det aktuella för ögonblicket, det är nog det förslag, som min ärade vän till höger framlagt och till hvilket jag för min del önskar framgång. Men det vill jag säga, att om Första Kammaren vill slippa för någorlunda billigt pris, så bör den sannerligen raska på, ty om några år står icke ens 400-kronors-strecket till buds. Då ha vi nog kommit fram till nästa anhaltsstation, der man fordrar allmän rösträtt i en eller annan form. För mig är det nog att för politisk rösträtt fordra fullgjorda skyldigheter till stat och kommun, fullgjord allmän värnpligt samt fylda 25 år. Detta, skulle jag tro, kommer att blifva det nästa stadiet på den vägen. Och, mina herrar, vi kunna bereda oss på den möjligheten att vid längre motstånd språnget framåt, när det tages, kommer att blifva mycket större än vi vilja. Derfor tycker jag, att ledamöterna från Första Kammaren handlade klokast, om de nu toge sitt förnuft till fånga och ginge med på det så kallade kommunalet strecket. Det skulle också jag kunna vara med om, ehuru jag visserligen förut varit med om att under-teckna motioner, som yrkat på den så kallade allmän rösträtt. Min *principiella* ståndpunkt är fortfarande densamma, och jag håller på den allmänna rösträtten med eller utan modifikation; men det skulle väl vara bra oklokt af mig, om jag nu envist fasthölle denna min åsigt och i dag, då det måhända kommer att blifva votering mellan rent afslag och herr von Friesens yrkande, icke med min röst bidroge till detta yrkandes framgång.

Herr Ljungman: Alla torde vara ense om att denna fråga är af *den mest genomgripande betydelse* för vårt samhälle. Lösningen af densamma skulle komma att öfverflytta magten från dem, som nu ega den, icke endast med hänsyn till denna kammare, utan till hela Riksdagen, och den skulle äfven välla en förändring i förhållandet mellan konungamagten och folkmagten, sådan denna sistnämnda nu framträder i Riksdagen. Jag anser därför frågan vara så allvarlig och politiskt afgörande, att jag för min del icke kan finna annat än att den är *mera betydande, än t. o. m. representationsfrågan på sin tid var*.

Jag vill därför göra en liten jemförelse mellan det sätt, hvarpå man under gångna tider betedde sig för att lösa represen-

tationsfrågan, och huru man nu i vår tid velat lösa den i dag föreliggande frågan. Jag tror nemligen, att en sådan jemförelse kommer att klargöra ställningen ganska mycket.

Då man på allvar väckte frågan om representationsförändringen å bane, arbetade först och främst konstitutionsutskottet ganska intensivt på densamma, hvilket på den tiden var möjligt, därför att riksdagarna varade så länge. Allt ifrån 1834 års riksdag och intill den Riksdag, då vår nu gällande riksdagsordning antogs, inlemnades vidare till hvarje riksdags konstitutionsutskott (enligt 84 § regeringsformen) *fullständigt utarbetade förslag till en reviderad statsförfattning*, till dels grundad på de då gällande grundlagarna, men till dels också företeende helt nya bestämmelser, och konstitutionsutskottet sjelft utarbetade också, som bekant, ett dylikt förslag vid riksdagen 1840—1841. Det nedlades således inom Riksdagen ett ofantligt *arbete* på saken. Vidare sammanträdde reformvännerna till möten uti Örebro, hvilkas resultat blef framläggandet af ett förslag, som uppenbarligen nedlagts *mycket verkligt arbete* på.

Huru går man åter nu tillväga? Man söker befrämja rösträttsreformen genom tal å folkmöten och så kallade »folkriksdagar», genom petitioner och adresser, hvilkas underskrifter äro lika många som deras innehåll är oklart och sväfvande, samt slutligen genom motioner i Riksdagen, om hvilka man svårligen kan antaga, att på desamma nedlagts mer än högst några få timmars arbete. Gifvet är ock, att ett sådant handlingsätt icke *kan* befrämja saken.

Vill man verkligen hafva någonting gjordt i denna sak, får man väl åtminstone lof att framkomma med ett så pass utarbetadt förslag, att det, åtminstone från formel synpunkt, kan *på allvar* ifrågasättas att antaga detsamma. Så har deremot icke varit fallet med de förslag, som framkommit till denna Riksdag, och det oakadt man så många gånger påpekat bristfälligheterna i de äldre förslagen med liknande lydelse.

Då man vill lösa denna fråga, får man icke glömma, att vår statsförfattning erbjuder åtskilliga olikheter med utlandets, som försvåra lösningen. I utlandet, der i regeln grundlag, vallag, kommunallag och skattelag stiftas på samma sätt och der man kan framlägga och antaga ett förslag till ändring af grundlagen vid samma möte, som det väckes, der behöfver man icke med samma utförlighet som hos oss i grundlagen införa de stadganden, på hvilka valbarhet och valrätt äro beroende, utan man kan nöja sig med att i grundlagen införa blott vissa af dessa stadganden, medan man inför andra i vallagen och åter andra i beskattningslagarne. Men så är icke förhållandet hos oss. Derför blir visserligen utarbetandet af dylika förslag svårare hos oss än i utlandet, men några alldeles öfvervinneliga svårigheter att åstadkomma ett sådant förslag förefinnas ingalunda.

För att nu komma till sättet för frågans lösning, så är det

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

tvifvelsutän nödvändigt, att man upphör att betrakta den såsom en blott *magtfråga* och i stället behandlar den såsom en den mest viktiga lagstiftningsfråga. Vidare bör man till en början söka åstadkomma en *allsidig utredning* och framlägga *flera särskilda förslag*, och derefter bör man anställa en grundlig *jemförelse* mellan de skilda förslagen med hänsyn till deras olika politiska betydelse och den sannolika verkan deras antagande komme att utöfva. Sedan får man väl framlägga dessa olika förslag till offentligt skärskådande och söka på grund af så väl dessa förslag som den allmänna meningen i ämnet framkomma med ett *definitivt förslag* till Riksdagen.

Det är ju gifvet, att man vid en sådan utredning äfven får taga hänsyn till *utlandets föredömen och erfarenhet*; men hvad man dervid icke får fästa sig vid, det är de fraser, som förekomma i åtskilliga utländska utskottsbetänkanden eller som må hafva förekommit under debatten i den ena eller andra utländska lagstiftande kammaren och hvilka ju kunna vara framkallade af ett tillfälligt politiskt tryck eller dylikt. Hvad man deremot bör fästa sig vid, det är sjelfva lagförslagen eller lagbuden, deras innebörd och verkningar; och det är icke nog att fästa sig blott helt ytligt vid de ifrågavarande lagbuden, utan man måste tränga ned på djupet i dem och taga reda på de olika betydelser de ega med hänsyn till den *statsförfattning i dess helhet*, af hvilken de utgöra en integrerande del.

Herr von Friesen har nyss sagt, att konstitutionsutskottets ledamöter från Andra Kammaren borde kunnat »ena sig» om något visst förslag. Ja, det är jemförelsevis lätt att »ena sig», då man har en verklig utredning och dugliga förslag att stödja sig på, men då man hvarken har någon användbar utredning eller några tillräckligt utarbetade förslag, är det icke lätt att bilda sig någon säker öfvertygelse; och jag tror icke heller, att det kan vara till något gagn att söka stifta nya grundlagsbud, utan att en sådan utredning föregått och lemnat ledning för stiftandet.

Ett lands författning är af en så ofantlig vikt för hela landets utveckling, att hvar och en bör finna, att man måste väl öfverväga de beslut, man fattar med afseende på viktiga ändringar i densamma, och hafva väl klart för sig verkningarna af dessa beslut, samt att man måste sörja för att man genom en fullständig utredning vinner tillräckliga upplysningar i en fråga af så genomgripande betydelse inom statsförfattningen, som den nu föreliggande, för att kunna komma till någon tillfredsställande lösning af densamma.

Hvad den nu förevarande frågan beträffar, kan man visserligen icke bestrida, att de nu gällande bestämmelserna äro *otillfredsställande*, men å andra sidan bör man också betänka, att man icke därför bör bättra ondt med sjufaldt värre. Den, som vill lösa frågan, måste för den skull också komma med ett fullständigt, på tillräcklig utredning hvilande förslag och söka att hos befolknin-

gen genom saklig bevisföring sprida en riktig uppfattning om förslagens innebörd och om att förslaget utgör bästa sättet, på hvilket det stora problemet kan lösas. Härom anser jag, att Riksdagen verkligen borde kunna svara sig; ty de nuvarande bestämmelserna äro alls icke tillfredsställande vare sig för högern eller venstern och det allra minst med hänsyn till den jordbruksidkande befolkningen.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Då emellertid för närvarande intresset här i Riksdagen är så litet för åstadkommande af för statsförfattningen betydelsefulla grundlagsändringar, skall jag nu icke göra något yrkande; men jag har velat påpeka för dem, som hafva intresse för och ifrå för denna frågas verkliga lösning, att de få taga saken litet *allvarligare*, än hittills skett, och att de böra tänka på, att det icke är nog med att blott och bart *fordra*, utan att man också bör *bjuda* något i gengäld, så att de politiska olägenheter, som kunna följa af eftergifter å en sida, kunna motvägas genom vederlag i åtskilliga bestämmelser på annat håll. Från anspråken på stora rubbningar i den nuvarande statsförfattningen till förmån för blott en enda folkklass *utan motsvarande vederlag* bör man sålunda afstå, om man med fog vill vinna målet. Man måste taga hänsyn till, att statsförfattningen äfven efter reformen motsvarar rättvisans kraf och icke gifver en enda folkklass all magten på de andras bekostnad.

Herr Sjövall: Då den närvarande Andra Kammaren står i begrepp att i denna fråga göra sitt testamente till en blifvande Andra Kammare — ty om något annat lär det i sjelfva verket nu icke vara fråga — har jag icke velat, att ens mitt ringa namn skulle saknas bland underskrifterna på denna handling, och därför har jag velat hafva antecknad till kammarens protokoll, att jag för min del i denna fråga ställer mig på samma ståndpunkt, som herr Elowson intagit i den motion, som han framburit för Riksdagen. Jag vill alltså, att politisk rösträtt skall egas af alla, som hafva kommunal rösträtt, men jag anser klokt och för frågans framgång gagneligt, att man begränsar detta derhän, att politisk rösträtt tillkommer endast sådana kommunalt röstberättigade, som uppnått 25 års ålder. Mindre är, såsom man sagt, icke värdt att bjuda, men mera är det icke heller, enligt mitt förmenande, värdt eller rådligt att yrka.

Inom lifvets och idéernas verld går icke utvecklingen brådstörtadt, utan den går framåt steg för steg och den går därför också säkrare. Så har också den allmänna rösträttens utveckling hittills gestaltat sig, och då jag är besjälad af den öfvertygelsen, att denna utveckling är sund och för landet den lyckligaste, så ber jag att få biträda det förslag, som herr von Friesen framställt, till hvilket jag alltså yrkar bifall.

Herr Nyström: Herr talman, mina herrar! Det är ju alldeles
Andra Kammarens Prot. 1899. N:o 33.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

tydligt, att jag såsom nykommen i Riksdagen icke kan yttra mig i nu föreliggande fråga på samma sätt som de som redan många gånger här sysselsatt sig med densamma, och som bättre än jag äro förtrogna med kammarens uppfattning, utan då jag begärt ordet, har det varit i afsigt att framställa min åsigt i frågan, sådan den för mig framträdde, innan jag hade äran att här inträda, och som förmått mig att ställa mig såsom medmotionär i den motion, som påyrkar allmän rösträtt. Det blir således nu från en mera principiell synpunkt, jag kommer att yttra mig, och jag gör detta i den tron, att det äfven kan vara af en viss vigt att framhålla de principer, på hvilka ett sådant yrkande stöder sig. Enligt min åsigt är det nödvändigt att för hvarje medborgerlig rättighet fordra vissa kvalifikationer. Menniskorna äro olika; den ene står högre i utveckling än den andre, och denna olikhet nödvändiggör och berättigar en olikhet så väl uti den medborgerliga rätt, hvarom nu är fråga, som i de medborgerliga skyldigheterna.

När jag gjort detta medgifvande, framställer sig den frågan: hvilken rättsgrund skall man då antaga? För min del får jag säga, att förmögenhetsgrunden synas mig vara den mest förkastliga af alla. Den är af helt och hållet tillfällig natur. Förmögenheten kommer till människorna, till den ena genom slump och börd, till den andra genom ansträngning och genom utveckling af vissa egenskaper, men dessa egenskaper, hvarigenom förmögenhet vinnes, äro i många fall af den beskaffenhet, att de i viss mån göra de besuttne mindre lämpliga än de obesuttne att deltaga i vissa offentliga angelägenheter. Jag är skyldig att förklara mig något närmare. Det har i en af rösträttsmotionerna erinrats om det gamla yttrandet, att det är lika svårt för en rik att gå in i himmelriket som för en kamel att gå genom ett nålsöga, och det är nog också så, att förmögenhet och besuttenhet i viss mån förhärda karakteren och förslöa de finare instinkterna; de försvaga solidaritetskänslan och göra de besuttne blinda för de svaga i samhället, som se upp till dem för att från dem få hjälp och bistånd.

Vänder jag mig till bildningen, måste jag medgifva, att denna kvalifikation står högre än förmögenheten såsom grund för medborgerliga rättigheter, men äfven i fråga om denna vågar jag påstå, att det finnes vissa förhållanden, som göra den olämplig såsom kvalifikation i detta afseende. För min del anser jag, att den bildning, som bibringas vår ungdom, icke är af den djupgående beskaffenhet, att den kan i någon egentlig mån anses såsom annat än ett temligen löst påhäng, samt att den icke är uppburen af den djupa moraliska känsla, som jag anser vara den enda kvalifikation, som i detta fall bör ega vitsord.

Att så verkligen är förhållandet, vill jag med ett enda litet exempel belysa. Jag läste för några dagar sedan uti en af våra veckotidningar om en prestman på vestkusten, som till sina läsbarn yttrat ungefär följande: Mina barn, vakten eder för att gå

in i godtemplarorden; om ni gå in der, komma ni in i helvetets förgård; att taga sig en sup till maten är icke någon synd, men att gå in i godtemplarorden är en stor synd.

Der hafva vi ett exempel på, huru en bildad, akademiskt bildad man kan ställa sig gent emot en af de rörelser, som för vårt land, vårt ekonomiska och sedliga lif äro af den allra mest djupgående betydelse. Jag vill med detta icke kasta någon skugga på denna prestman eller på vårt presterskap i allmänhet, utan jag har endast anfört honom såsom ett exempel på, hurudan den bildning kan vara, som bibringas ungdomen vid våra skolor och universitet. En så beskaffad bildning upphäfver i sjelfva verket solidariteten emellan de olika folkklasserna, och den gör den s. k. bildade okänslig för de stora och djupa folkbehofven.

När sålunda hvarken förmögenheten eller bildningen af mig kan godkännas såsom kvalifikation för denna medborgerliga rättighet, så har jag intet annat val än att söka den i en på andra grunder vidgad rösträtt. Skall jag då såsom den ärade representanten på upsalabanken gå med på den graderade skalan eller skall jag såsom de andra motionärerna och i enlighet med det förslag, som här i dag framstälts, gå med på ett kommunalt streck? Jag blir väl tvungen i den slutliga voteringen att göra det, men jag gör det under protest, ty då jag ej kan godkänna sjelfva principen, måste jag äfven förkasta principen, sådan den tager sig uttryck i dessa två alternativ.

Jag tror, att det finnes fullgoda skäl för att taga steget fullt ut för att gå in obetingadt på den allmänna rösträtten utan andra inskränkingar än de, som ligga i sakens natur och betingas af riksdagsordningens tjugusjette paragraf. Jag stöder denna min åsigt derpå, att det dock hos vårt folk finnes ett oförevilladt rättsmedvetande, som ej låter sig förvillas af tillfälligheter, som, oaktadt man nog kan få se och bevittna många oregelmessigheter, många häftiga utbrott, många lidelsefulla inlägg i den sociala strid, som nu pågår, likväl i grund och botten är icke blott lojalt, utan också redbart och samvetsgrant samt i besittning af den säkra moraliska instinkt, som leder folket i rätt riktning, då det går till valurnorna.

Jag vill med det anförda ingalunda hafva sagt, att den obesuttna underklassen står högre än öfverklassen, men den har förutsättningar för att under nuvarande förhållanden komma i besittning af en bildning, som är af annan beskaffenhet än den bokliga bildningen, det är den bildning, som förvärfvas i lidandets, umbärandets och försakelsens skola, en bildning, som mycket väl kan jemställas med — och fråga är, om den ej till och med kan ställas högre än — den bokliga bildningen, denna må nu vara huru stor som helst.

Denna moraliska instinkt är också mycket säkrare än den instinkt, som leder penningmannen och den besuttna, när de

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

gå till valurnorna, och som i många fall låta sig bestämmas af de egna intressena eller åtminstone låta dem gå såsom en underström för motiven till det sätt, hvarpå de utöfva sin rösträtt. Denna moraliska säkerhet, som finnes hos de obesuttne, kan möjligen komma att i någon mån ändra kammarens sammansättning, men den kommer i det hela taget, derom är jag ense med herr von Friesen, att till stor del återinsätta i kammaren samma män som förut. Men folkets moraliska instinkt kommer också att leda dess blickar på män, som hafva sinne och känsla just för folkets intressen, för det mera osjelfviska arbetet, som också är en vigtig faktor i en riksförsamling.

Att vårt folk verkligen har den mognad, som jag velat tillerkänna det, skall jag belysa med att uppläsa ett yttrande, som generallöjtnanten Taube fälde vid nedläggandet af presidiet i krigsvetenskapsakademien i början af detta år, då han höll ett tal om officerscorpsen och om det sätt, på hvilket en god officer bör behandla sina underordnade. Han talade om den stramhet, som våra officerare i allmänhet iakttaga mot underlydande, och fortsatte sedan:

»Man kan tänka sig, att i ett eller annat land en sådan officers stramhet och höghet i förhållande till underlydande äro af behovet påkallade. Men för svenska hären duger med all säkerhet ej ett sådant förfaringsätt; det stora flertalet af vår härs personal, så stam som värnpligtige, utgöres af redbara och aktade män och ynglingar med större eller mindre bildning samt merendels med en ganska starkt utpreglad känsla af eget människovärde. Genom en välvillig och vänlig, men klok och rättvis behandling af vårt folk kan en förman, utan att sätta sig på sina höga hästar, vinna deras fullkomliga aktning, förtroende och tillgifvenhet, ja, till och med i så hög grad, att de ej skulle tveka att gå i döden för honom; med sådant folk kunna stora ting uträttas. Att därför under alla förhållanden mot detta folk intaga en stram hållning tror jag skulle alltför mycket aflägsna dem från förmannen och alls icke leda till större aktning och förtroende.»

Ett annat yttrande, också det af en utaf våra militärer, vill jag erinra om. Då major Tingsten inför kamrarna talade om mobiliseringsplanen, yttrade han enligt referat följande: »Åtta dagars sträng arrest är högsta bestraffningen för en dylik förseelse, men inom arméns hela befäl är den uppfattningen om vår värnpligtiga ungdom enstämmigt rådande, att all bestraffning skall bli öfverflödig.»

Är det nu så, att vår ungdom innehar den moraliska stadga, att den kan få sådana vitsord af högre och lägre stående officerare, hvilka med densamma äro i daglig beröring, så tror jag, att kammarens ledamöter tryggt kunna åt folket öfverlemnna den lilla gnista magt, som ligger i att utse ombud i Andra Kam-maren.

Man tror, att vår valmanscorps genom en förflyttning af rösträtten skulle komma i händerna på agitatorer. Det är min öfver-

tygelse, att detta är ett fullkomligt misstag. Jag tror, att den sociala rörelse, som nu pågår, är ett öfvergångsskede. Den är en reaktion emot de allt för långt gående missförhållanden, som rådt icke blott i vårt land, utan i hela den civiliserade världen och som ovilkorligen måste afhjelpas förr eller senare. Men jag tror icke, att lösningen tillgår så, att man håller tillbaka, utan på det sätt, att man låter dessa arbetare få sitt ord och sina representanter med i högre grad, än hittills varit fallet. Enligt min erfarenhet hafva dessa arbetare, man må kalla dem socialister eller hvad annat som helst, ett känn på samhällsbehofven, som icke finnes hos de besuttne och allra minst hos de mest besuttne. Det är så stora samhällsfrågor, som hos oss stå på dagordningen, stora samhällsfrågor, som måste lösas och som enligt min öfvertygelse icke kunna lösas utan att folket i sin helhet får mera direkt deltaga i lösningen.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kamraren.

(Forts.)

Då jag i närvarande stund icke kan yrka bifall till den motion, som jag har underskrifvit, nemligen herr Bergströms motion, så skall jag, herr talman, nu icke göra något yrkande, utan ber att få uppskjuta dermed tills längre fram.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Då jag anecknat mig såsom reservant emot utskottets beslut och jag sålunda ej kunnat biträda utskottets afstyrkande utlåtande, så skall jag bedja att här få säga några ord om anledningen dertill.

Hvad utskottets motivering angår, så har den nästan utslutande stödt sig på ett yttrande af friherre De Geer för flera år sedan. Det är emellertid att märka, att detta yttrande är fäldt för flera år sedan. Om friherre De Geer kunde yttra sig i närvarande stund, så skulle han kanske icke hafva uttalat sig på samma sätt. Jag säger detta därför, att jag kände friherre de Geers liberala tendenser. Och dessutom har det, mina herrar, sedan den tiden händt så mycket på det sociala och politiska området, som gör, att jag vågar hafva den tanken, att han möjligen icke skulle hafva yttrat sig lika nu som då.

Då jag sade, att mycket inträffat, vill jag också angifva hvad jag dermed menar. Det har inträffat den stora sociala förändring, att staten nu mycket mera ingriper i de enskildes förhållanden, än den då gjorde. Den tanken har gripit omkring sig, att staten bör allt mera taga hand om dessa förhållanden, och staten har nu också i mycket högre grad än vid tiden, då friherre De Geer fälde detta yttrande, ingripit i sociala och ekonomiska frågor, som beröra individen. En följd häraf är, enligt mitt förmenande, äfven, att yrkandet om utsträckt politisk rösträtt gjort sig allt mer och mer gällande bland allmänheten. För min enskilda del har jag alltid, sedan jag blef ledamot af Riksdagen, stått på den ståndpunkten, att en utsträckning af den politiska rösträtten är befogad. Redan vid 1879 års riksdag, då denna fråga förelåg till behandling, yttrade jag mig i den riktningen och har sedan upp-

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.

(Forts.)

repade gånger häfdat denna uppfattning. Jag står ännu på samma ståndpunkt, och det icke minst af det skälet, att ju mer bildningen hos allmänheten stiger, dess svårare skall det för Riksdagen blifva att kunna motsätta sig de fordringar, som framställas på ökad rösträtt.

Jag har nu för egen del såsom reservant framställt ett förslag i denna rigtning. Jag har dervid icke kunnat ställa detta i samband med den kommunala rösträtten, och det särskildt af det formella skälet, att jag icke anser det vara lämpligt, att man skall stifta en grundlag, som, på samma gång den antages, göres helt och hållet beroende af bevillningsförordningen och kommunalförfattningens föreskrifter. En talare på stockholmsbänken har visserligen påpekat, att så redan vore förhållandet, men det är dock icke tillnärmelsevis förhållandet i samma grad, som det skulle blifva, om den politiska rösträtten sammanföle med den kommunala. Ty man bör märka, att man kunde höja eller sänka strecket efter som man behagade. Det är det formella skäl, på grund af hvilket jag icke kunnat vara med om att gå så långt. Jag skulle naturligtvis helst yrka bifall till den af mig afgifna reservationen. Men jag har här i dag icke fått det ringaste understöd i det hänseendet ifrån det håll, hvarifrån jag möjligtvis väntat få något understöd, från det parti, som i närvarande stund har magten, nemligen våra landtmän, och det, ehuru jag framlagt ett förslag, som denna kammare redan förut har antagit; ty märkas bör, att vid 1892 års riksdag Andra Kammaren på konstitutionsutskottets tillstyrkan antog ett förslag, som i det allra närmaste liknade, det jag här framlagt. Då jag nu, som sagdt, icke fått något understöd, måste jag få den föreställningen, att Andra Kammaren i närvarande stund icke är villig att besluta hvad den 1892 beslutade. På hvilken ståndpunkt ställer sig då Andra Kammaren i närvarande stund? Anser Andra Kammaren, att detta då var för litet begärdt eller för mycket? Svaret derpå skall den blifvande voteringen gifva. Om jag således icke nu yrkar bifall till den af mig afgifna reservation, så är det därför, att jag har ett verkligt lifligt intresse för, att något i denna fråga göres; och då jag finner, att personer, som vilja gå längre i detta hänseende än jag, flyttat sig uppåt, må jag ock kunna flytta mig något nedåt. Jag skulle icke vilja göra det, om det vore fråga om att nu verkligen afgöra frågan. Föreläge ett direkt förslag, hvilket ginge i samma rigtning som den skrifvelse, jag nu kommer att beröra, skulle jag icke kunna yrka bifall dertill. Men då så icke är förhållandet och då det af herr von Friesen afgifna förslaget i det allra närmaste sammanfaller med den af mig afgifna reservationen — skilnaden består till en del i formella betänkligheter från min sida, de öfriga olikheterna kunde möjligen sammanjemkas, om fråga vore att fatta ett definitivt beslut — och då det synes mig viktigt att, om möjligt, samla till verklig enighet alla rösträttsvänner i

denna kammare, skall jag icke yrka bifall till den af mig afgifna reservationen, utan för närvarande med afstående från de nämnda betänkligheterna, eventuellt gifva min röst åt det af herr von Friesen framställda skrifvelseförslaget.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-

maren.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Andersson* i Vestra Nöbbelöf, *Darin*, *Paulsson*, *Nilsson* i Skärhus, *Persson* i Rinkaby, *Persson* i Borrbý och *Svensson* i Olseröd.

Herr Nydahl: Jag skall icke upprepa de skäl, som bruka anföras för en utvidgad valrätt till Andra Kammaren. De hafva redan i dag framhållits här i kammaren, och det på ett vida bättre sätt, än jag skulle förmå göra. Ett sådant upprepande vore också till ingen nytta. Ty för dem, som icke vilja veta af någon förändring i de nu bestående rösträttsförhållandena eller på sin höjd endast kunde vara med om en sådan reform, som icke medförde någon ändring i denna kammares sammansättning, för dem, som se rösträttsfrågan från den synpunkten, att magten bör ligga, der den ligger, för dem skall man fåfängt framlägga skäl, vore de än aldrig så goda och oemotsägliga.

Jag kan emellertid icke underlåta att med några ord påpeka den föreliggande frågans betydelse ur en synpunkt, som visserligen redan blifvit något berörd under diskussionen i dag, men som jag dock ber att få understryka, då den på senaste tiden trängt sig på mig med synnerligen stor styrka. Det är frågans betydelse ur försvarets synpunkt.

Det synes, som om nationalkänslan börjat vakna till nytt och kraftigt lif hos vårt folk och som om intresset för försvarsfrågan befunne sig i stark tillväxt. Detta är i mina ögon en glädjande företeelse. Ty jag är och har alltid varit en varm försvarsvän, om jag också icke alltid kunnat rösta för de försvarsanslag, som förordats af personer, hvilka synas anse rustningsvän och försvarsvän vara identiska begrepp. Jag har alltid varit mycket intresserad för en god och tidsenlig lösning af försvarsfrågan. Och det förefaller mig, som om denna fråga genom hvad som i dessa dagar skett och fortfarande sker på andra sidan Österhafvet blifvit för oss mera magtpåliggande, än den kanske varit på mycket länge. Den stora faran, hvars afvärjande ju alltid i första rummet åsyftas med våra försvarsrustningar, den stora faran från öster har kommit oss närmare. Den har tagit ett steg, ett jettesteg på 50 mil, och står nu vid vår gräns. När skall det klappa på *vår* fjellport? Ingen af oss här närvarande kan besvara den frågan. Men derom torde vi alla vara ense, att vi nu hafva större anledning än för några månader sedan att göra oss den frågan. Jag tror därför, att vi göra väl i att på allvar tänka på att värna om vår nationella sjelfständighet, och jag för min ringa person är under viss förutsättning beredd att i det afseendet gå längre än kanske de flesta

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.

(Forts.)

i denna kammare. Men jag tror, att vi, om vi endast lita till våra materiella resurser, aldrig skola kunna åstadkomma ett så starkt och tryggande försvar, som vi *borde* kunna åstadkomma. Vi måste lära oss att se försvarsfrågan ur den höga och i sannaste mening fosterländska synpunkt, som en talare från denna plats gjorde gällande för några dagar sedan i ett anförande, i hvilket han sade sig öfverlemnna till Andra Kammaren sitt politiska testamente. Vi måste ställa så till, att vi äfven kunna räkna med försvarets ideella faktorer. Ty sådana finnas också. Vi äro ett litet och jembörelsevis fattigt folk. Desto mindre kunna vi undvara dessa andliga försvarsfaktorer. En sådan faktor är den allmänanda, den nationella samhörighetskänsla, som gör, att samhällets alla klasser, alla medlemmar verkligen känna sig såsom tillhörande ett helt, en samhörighetskänsla, som kommer dem alla att betrakta fäderneslandets sak som sin egen. Vi äro, enligt mitt förmenande, knappast berättigade att fordra, att denna nationella solidaritetskänsla skall finnas hos en samhällsklass, som öfver hufvud taget är utestängd från möjligheten att vinna det fulla medborgarskapet i sitt land och icke utan skäl anser sig styfmoderligt behandlad af sitt land, i lika hög grad som hos de privilegierade och magtegende samhällsklasserna. Men det kan i fråga om landets försvar icke vara likgiltigt, hurudan sinnesstämningen i detta afseende är hos en stor och viktig klass medborgare. Jag säger visst icke, att de orepresenterade äro likgiltiga för den stora fosterländska angelägenheten, landets försvar. Men nog bör en hvar bland oss kunna inse, att det är helt naturligt, om de, som befinna sig under det politiska strecket, anse sig hafva mindre anledning att vara försvarsvänner än de, som stå ofvanom detta streck. Det går icke i längden an att blott fordra uppoffringar, till och med när det gäller en sådan fråga som landets försvar, utan man måste tillika vara beredd att gifva någon ersättning. Man har någon gång förut här i kammaren citerat dessa skaldens ord om svenska folket: »Det folket är godt i sin innersta rot, och går man det till mötes, så kommer det emot.» Det är en sanning, som är gällande icke blott i fråga om egarne af den i mantal satta jorden, den gäller icke mindre om dem, som icke fått något af denna jord på sin lott. De förra hafva fått sitt vederlag för att de gått in på en utsträckt värnpligt; de senare vänta ännu på *sitt*. Jag är för min del öfvertygad derom, att ett tillmötesgående äfven mot dem skall ur synpunkten af hvad vår nationella säkerhet kräfver icke vara förgäfvets. Jag tror för visso, att om vi tillmötesgå rimliga fordringar i detta afseende, skall det icke blifva från arbetarnes sida, motståndet möter, om och när det pröfvats nödigt att omorganisera vår här på grundvalen af en vidsträcktare tillämpning af den allmänna värnpligten, hvilket enligt min tanke snart nog torde blifva nödvändigt. Jag säger därför: Låt oss utsträcka det politiska inflytandet och det politiska ansvaret till en större del af

vårt folk, än som för närvarande har del i detta inflytande och detta ansvar, och vi skola derigenom öka vårt lands försvarsförmåga. Försvarets bördor skola bäras villigare och lättare, och vårt folk skall i pröfningens stund — och kanske den stunden icke är så långt borta — visa sig mäktigt af en större kraftutveckling, än man annars kan hoppas eller begära.

Hvad jag nu har yttrat, torde kunna anses som motivering för hvilket som helst af de här föreliggande förslagen. Jag kan emellertid icke biträda vare sig motionerna om allmän rösträtt eller den af herr Boëthius vid betänkandet fogade reservationen. Jag anser, att en tillämpning af den allmänna rösträtten vore en allt för brådstörtad omhvälfning af de nu bestående politiska förhållandena och att, när vårt folk blir moget för en sådan reform, den bör införas endast i förening med det proportionella valsystemet. Äfven herr Boëthius' reservation syftar på allmän rösträtt, men den innebär tillika en nyhet, som för mig är föga tilltalande, nemligen den graderade röstskalan. Jag föreställer mig också, att vårt folk anser sig hafva fått tillräckligt af den graderade kommunala röstskalan för att icke gerna mottaga en politisk sådan. Jag skulle naturligtvis för min del helst se, om kammaren ville bifalla den reservation, som afgifvits af herrar Andersson i Malmö och Liljeholm, men då det torde finnas större utsigter för att kunna samla rösterna omkring det förslag, som framstälts af herr Sixten von Friesen, skall jag för min del också yrka bifall till detsamma.

Jag betraktar rösträttsfrågan som en verklig försvarsfråga, och det är icke minst af den anledningen, som jag anser en rösträttsreform vara nödig och nyttig. Tiderna äro allt för allvarsamma, för att vi, ett litet folk, böra stå splittrade, som vi nu göra. Det är tid på, att vi söka åstadkomma en nationel samling, och jag tror, att ett steg i den riktningen skulle tagas genom att bifalla det af herr von Friesen framställda förslag, till hvilket jag ock hos kammaren anhåller om bifall.

Med herr Nydahl instämde herrar *Styrlander* och *Eriksson* i Qväcklingen

Herr Göthberg: Herr grefve och talman, mina herrar! Då jag fortfarande uti denna fråga hyser samma åsikter, som jag förut uttalat, nemligen att någonting bör göras för en utsträckning af den politiska rösträtten, men då jag icke varit i tillfälle att under-teckna någon af de nu föreliggande motionerna, har jag begärt ordet för att något närmare redogöra för min ståndpunkt i denna fråga.

Frågan är visserligen icke ny, den har riksdag efter riksdag kommit fram, men den har afslagits lika många gånger, som den förelegat till behandling. Denna kammare har visserligen vid åtskilliga tillfällen visat sig reformvänlig, så till vida, att den velat

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

vara med om en sänkning af det politiska strecket, och det har till och med inträffat, att man i medkammaren hört röster höjas för, att något borde göras i den rigtningen, men det har dock på senare tiden skett en omkastning. Det egendomliga har enligt mitt förmenande inträffat, att på samma gång som rörelserna för en reform af den politiska rösträtten tilltagit ute i bygderna, har man inom Riksdagen börjat blifva allt mer och mer betänksam. Jag vill icke här närmare redogöra för orsakerna till denna betänksamhet angående en reform i föreliggande fråga; men jag vill dock lägga herrarne på hjertat, att det torde vara vanskligt att fortsätta i den rigtningen och att låta rörelserna gå i motsatt rigtning. Rörelsen inom den lagstiftande församlingen är mot en utsträckt rösträtt, och rörelserna hos massan af folket äro för en sådan. Enligt min mening borde förhållandet vara så, att representationen stödjer sig på den allmänna meningen, och i samma mån, som den allmänna opinionen förändrar sig, bör representationen följa efter med lagstiftningen.

Nu kan man fråga sig: Hvad är anledningen till ett sådant motstånd, och hvilken är den egentliga orsaken till, att man i allmänhet så litet vill lyssna till ropen på en utsträckning af den politiska rösträtten? Jag för min del tror, att den egentliga orsaken härtill utan tvifvel är den, att man fruktar, att magten skall läggas på ett annat håll. Men jag vill då fråga herrarne, hvad var det annat, när representationsreformen år 1865 genomfördes, än att magten lades på ett annat håll, och kan man verkligen säga, att sådana stora vådor visat sig af den reformen, att man nu har anledning att frukta att något förändra denna magtställning? Jag tror det icke, och jag vill därför icke utkasta en sådan beskyllning mot den samhällsklass, som nu under flera årtionden haft magten. För öfrigt anser jag, att det icke alls är så farligt med denna magtöfverflyttning, som man i allmänhet tänker. Här har mycket riktigt af herr von Friesen anförts, att det visserligen i somliga valkretsar kommer att blifva en magtöfverflyttning, d. v. s. att majoriteten kommer att ligga åt ett annat håll, men det är långt ifrån i de flesta valkretsarne, som så blir förhållandet. För öfrigt måste man taga i betraktande en annan omständighet, nemligen den, att äfven om en sådan öfverflyttning skulle inträffa, får man icke taga alldeles för gifvet, att det skulle blifva till så ofantligt stor skada för vårt land. Jag tror tvärtom, att det icke alls vore ur vägen, om några personer af de kroppsarbetande klasserna bereddes tillfälle att till och med inträda i den lagstiftande församlingen. Jag tror, mina herrar, visserligen icke, att dessa skulle förmå att uträtta så ofantligt mycket, men jag anser dock, att det skulle på dem och hela arbetar-rörelsen ha ett välgörande inflytande.

Jag vill för min del säga, att enligt min tanke är tiden nu inne för att göra något i denna fråga. Jag tror, att ju längre

man dröjer, desto större blir faran för att, när en sådan reform en gång skall ske, den kommer att ske på sådant sätt och i sådan grad, att de allra flesta i denna kammare icke vilja vara med derom, men att den i alla händelser en gång kommer att ske, derom är intet tvifvel, ty om den stora allmänhet, som nu har vädjat till regeringen, för att icke säga Riksdagen, att göra något i denna fråga, finner sitt hopp sviket och att den lagstiftande församlingen icke alls fäster sig vid detta upprop och hennes der uttalade åsigter, är fara värdt, att dessa arbetare, massan af folket, sammansluta sig för att taga frågan i sin egen hand och på ett eller annat sätt skaffa sig den rättighet, som den lagstiftande församlingen vägrar dem. Men deruti, tror jag, ligger en stor fara, ty det är icke troligt, att massan af folket är mogen att kunna i sans och lugn öfverväga denna fråga.

Det har yttrats af personer, som äro motståndare till hvarje utsträckning af den politiska rösträtten, att de icke alls skulle draga sig för att gifva dessa trofaste och ärlige arbetare en utsträckt rösträtt, men att förhållandet är, att dessa arbetare ledas af vissa personer och gå deras ärenden, och att just deri den stora faran skulle ligga. Men om det är så, tro herrarne, att det förhållandet undanrödjes genom att vi år efter år stå emot ett billigt kraf på en rösträttsreform? Jag för min del anser, att det går åt alldeles motsatt håll. Jag tror, att om Riksdagen tager frågan i sin hand och gifver arbetarne hvad de önska, nemligen deras rättigheter, skall förtroendet bland folket för den lagstiftande församlingen stärkas, men om deremot den lagstiftande församlingen icke alls fäster något afseende vid denna fråga, må man icke undra, om den kroppsarbetande befolkningen sluter sig tillsammans och utser sina ledare för att föra sin sak fram. Jag anser, att det är hennes fullkomliga rättighet.

Jag skall icke trötta kammaren med något längre anförande, men jag ville såsom representant från de bygder, der intresset är, snart sagdt, allmänt för en utsträckning af den politiska rösträtten, säga dessa ord.

Frågan blir då: På hvad sätt skall man lösa densamma, hur långt skall man gå? Ja, derom äro ju meningarna delade. Jag för min del anser det emellertid vara ett godt tidens tecken, att många, som eljest hafva principiellt olika meningar om, huru långt man bör gå, likväl så pass enat sig, att man vid voteringen i denna kammare torde få endast ett förslag att rösta om i fråga om en utsträckning af den politiska rösträtten. Hvad min egen åsigt i frågan beträffar, så har jag förut alltid varit med om det slut, hvartill Andra Kammaren plägar komma, eller det om ett 500-kronors-streck, och då jag anser, att det af herr von Friesen här afgifna förslaget står i nära sammanhang med förslaget om ett sådant 500-kronors-streck, så skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till herr von Friesens förslag.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag har icke under denna riksdag underskrifvit någon af de motioner i fråga om utsträckning af den politiska rösträtten, hvilka här blifvit framlagda. Anledningen dertill är icke den, att jag skulle hafva förändrat min uppfattning beträffande rösträttsfrågan eller att jag skulle med mindre intresse omfatta den ståndpunkt, som jag förut intagit i denna fråga, eller att den allmänna rösträttens genomförande är den enda rättvisa lösningen af frågan. Tvärtom, jag vidhåller lifligt denna min uppfattning, och jag stödjer densamma hufvudsakligen på rättvisan, därför att, som sagdt, endast genom densamma en rättvis och tillfredsställande lösning af rösträttsfrågan kan ernås.

Skälet, hvarför jag icke underskrifvit någon rösträttsmotion och heller icke skall göra något yrkande i enlighet med denna min personliga uppfattning, är hufvudsakligen detsamma, som herr von Friesen anført. Jag kan nemligen icke för mig förneka, att rösträttsrörelsen tyvärr hittills haft en allt för svag ställning. Rösträttsreformens anhängare hafva icke haft den styrka, som, enligt min uppfattning, motiveras af frågans stora vikt. Anledningen åter till denna rösträttsvännernas svaga ställning är utan tvifvel att söka deruti, att de icke kunnat ena sig om något visst förslag; olika förslag hafva framställts, det ena gående längre, det andra åter icke så genomgripande. Jag har ett lifligt intryck af, att denna bristande enighet måste undanrödjas, för såvidt den åsyftade reformen skall kunna taga något steg framåt. Det är af detta skäl, som jag anser önskligt, att denna kammare enar sig om något förslag, som åtminstone medför en tillfällig lösning af frågan.

Det har, icke utan skäl, från olika håll och särskildt från regeringens sida framhållits, att det är svårt för regeringen att framlägga något förslag, då Andra Kam-marens majoritet icke enat sig om något gemensamt program i frågan. Jag tror det vore lyckligt, om ett beslut härom kunde i dag fattas här i kammaren, så att regeringen finge ett bestämdt intryck af, att det är kam-marens lifliga önskan, att en reform kommer till stånd och att kam-marens majoritet verkligen står bakom det beslut, som fattas.

Det är af dessa skäl, herr talman, som jag, med vidhållande af min personliga och principiella uppfattning i rösträttsfrågan, dock ansett mig böra ansluta mig till det yrkande, som herr von Friesen här framställt.

Herr Nilson i Lidköping: Ehuru jag vet, att de röster, som i dag här höjas till förmån för en utsträckning af den politiska rösträtten, icke kunna få någon annan betydelse än såsom blott och bart en opinionsyttring, vill jag dock icke lemna alldeles obegagnadt det sista tillfälle, som för mig erbjuder sig att från denna min plats ännu en gång uttala några ord i denna samhällsviktiga fråga.

Skenbart kan det ju synas, som om rösträttsfrågan icke tagit ett enda steg framåt till sin lösning sedan den tid, då jag för ett par och trettio år tillbaka första gången deltog i dess behandling i denna kammare. Det ser snarare ut, som om signalerna på detta rum sedan dess ändrats och åskådningssättet i denna fråga nu vore ett annat, särskildt inom kammarens mäktigaste parti. Helt visst skulle den hädangångne, all heder värde representanten Sven Nilsson i Österslöv, i fall han innehade sin gamla plats på en af de nedersta bänkarne här framför mig, nu icke blifva helsad med samma kraftiga bifallsrop, som ljödo honom till mötes, då han vid en af de första riksdagarne under det nuvarande representationsskicket med eldig blick slungade fram sin bekanta replik: »tron icke, att I skrämman oss för arbetarne, dem frukta vi icke, ty de äro kött af vårt kött och ben af våra ben.»

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

Oaktadt emellertid en dylik rädsla verkligen numera synes hafva vunnit insteg hos många, som här sitta, så hyser jag dock den fasta tron, att rösträttsreformens läge ingalunda är så tröstlöst, som många af dess vänner befara och dess motståndare fröjda sig åt. Om också motståndet mot hvarje än så moderat rösträttsreform vuxit och är mer segt och intensivt än någonsin, så är det dock att märka, hurusom å andra sidan rösträttsrörelsen under tiden vuxit i styrka. Dess leder hafva mångdubblats, dess organisation erhåller från dag till dag allt större fasthet, och åsigten om reformens nödvändighet tränger sig allt mer in i det allmänna tänkesättet. Om rösträttsreformens slutliga framgång böra vi således icke misströsta. Och ju förr motståndet brytes och kloka eftergifter göras, dess mindre är det att befara några mera våldsamma rubbningar i nu bestående förhållanden. Samhällsutvecklingen låter sig icke hejdas, men det är lyckligt, om framåtskridandet sker med lugna och jemna steg och icke med häftiga språng.

De moderata rösträttsvännerna, till hvilka jag räknar mig, vilja därför icke vara med om införande af allmän och lika rösträtt, men de anse tiden vara inne för rösträttens utsträckning till flere kategorier medborgare, hvilka nu äro derifrån uteslutna. Icke heller skola de absolut afvisa sådana vilkor och garantier för rösträttens utöfvande, hvilka kunna anses vara i någon mån befogade. Men det vilja och fordra de emellertid, att den reform, som erbjudes, icke skall blifva blott och bart en skenreform.

Mina herrar! Det är en sanning, som tacksamt må erkännas, att Riksdagen i flera afseenden visat och alltjemt visar varmt intresse och berömvärd frikostighet, då det gäller åtgärder och statsanslag, hvilka afse höjandet af bildnings- och sedlighetsnivån hos våra arbetare och förbättrandet af deras existensvilkor. Men så länge dessa icke tillerkännas full medborgarrätt i det land, de äro skyldiga att med sitt lif och blod försvara, eger man icke rätt att begära samma glödande fosterlandskärlek hos dem som hos de mera lyckligt lottade. Och dock utgöra dessa arbetare kärnan i

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren. den medborgarhär, till hvilken vi måste lita, om — det Gud förbjude — en dag hårda tider för oss skulle stunda. Låtom oss därför framför allt stärka vårt lefvande försvar derigenom, att vi samla alla dem, som i Sveriges rike bygga och bo, till ett folk, hvars alla medlemmar helt och fullt känna sig såsom jembördiga söner af samma kära fosterland. Ske alltså!

(Forts.)

Jag kommer, herr talman, att rösta för bifall till det af herr von Friesen framställda yrkandet.

Herr Elowson: En samverkan mellan Konung och folk är inom Sveriges rike urgammal. I början ofullkomlig och ofullständig, har den under tidernas lopp utvecklats till att blifva ett karakteristiskt kännemärke för vår konstitutionella styrelseform. Grundlagarne bestämma konungamagtens verksamhetsområde; samma grundlagar begränsa likaledes den sfer, inom hvilken Riksdagen eger att såsom representant för det svenska folket utöfva sin verksamhet. De konstituerande grundbegreppen i Sveriges statsförfattning äro således Konung och folk.

Vexlingens lag beherskar äfven de konstitutionella förhållandena. Konungamagten är i våra dagar icke densamma, som den var exempelvis under Gustaf Vasas tid. Ännu mera genomgripande äro de förändringar, som berört folkets ställning. Dessa förändringar försiggå i vårt land under närvarande tid i en framåt-skridande riktning. Derfor bör också samhällsförfattningen bringas i öfverensstämmelse med den ståndpunkt, hvarpå nationen befinner sig, ty om nationen går framåt och författningen står stilla, kunna deraf politiska vådor uppstå.

Folkets utveckling i politiskt hänseende beror till väsentlig del derpå, att människovärdet allt mera vinner erkännande. Det har för visso icke alltid så varit. Vår store historieforskare Geijer lemnar det vittnesbördet, att människan är ett sent begrepp i historien.

Restriktiva bestämmelser från fordom blifva stundom under utvecklingens gång öfverflödiga, och i så fall kunna de utan fara aflägnas ur statsförfattningen. Ett enda belysande exempel härpå må anföras.

Jag tillåter mig bringa till erinran en fordom gällande bestämmelse angående högsta domstolens sammansättning. Ett visst antal platser der voro jemlikt grundlagens bud förbehållna åt män af frälse börd. Föreskriften derom har emellertid blifvit borttagen ur grundlagen, och om herrarne vilja slå upp 1899 års statskalender, som ligger der borta på talmansbordet, och genomläsa förteckningen på högsta domstolens nuvarande ledamöter, så skola herrarne finna, att ingen enda af dem har säte och stämma på riddarhuset. Ingen lär vilja påstå, att lagskipningen lidit men af den skedda förändringen; ingen kan heller våga påstå, att lagstiftningen skall försämras, om man ur § 14 riksdagsordningen stryker de relativsatsen, som begränsa valrättsvilkoren.

Under den fortgående utvecklingen inträffade för något mera än 30 år sedan, att nationen växte ur ständsförfattningen. De fyra ständens karakter och betydelse har blifvit uppvisad af den berömda statsrättsläraren professor Boström. Åt ridderskapet och adeln tilldelade han rollen att såsom ett politiskt distingueradt stånd bevaka de allmänna intressena. Presterskapet hade att bevaka de andliga intressena, borgareståndet de merkantila och bondeståndet de materiella intressena. Folkets samverkan med konungamagten var enligt denna teori af öfvervägande negativ art; det gälde hufvudsakligen att bevaka sina intressen. Enligt riksdagsordningen af år 1866 skulle den författningensliga samverkan emellan representationen och regeringen blifva mera positiv och derigenom få en parlamentarisk anstrykning. Meningen var åtminstone att icke så mycket de särskilda intressena skulle framhållas och bevakas. Fastmera skulle hvardera kammaren blifva en politisk, distinguerad kammare, som hade att syssla med allmänna angelägenheter. Uppenbart är, att detta mål skall i högre grad förverkligas genom en utvidgning och en förökning af valmanscorpsern

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Konstitutionsutskottet har emellertid icke velat förorda någon åtgärd till förmån för en rösträttsreform. Utskottet har i stället afstyrkt alla de väckta förslagen och i sitt utlåtande sammanfört de argument, som utskottet ansett lämpliga att uppställa mot en utsträckning af den politiska rösträtten. Men derigenom har likväl icke rösträttsrörelsen blifvit hejdad, ty sedan argumenten blifvit vederlagda genom diskussionen här i kammaren och i pressen, så lära *de* åtminstone icke vidare hindra refomens genomförande.

Skall då utskottets doktrinära argumentering blifva vederlagd? Helt visst, ty inför förståndets areopag har densamma föga eller ingen bevisningskraft. Icke kunna utskottets argument rubba den sanningen, att det är folket i sin helhet, som utgör den bärande kraften; icke kunna utskottets argument upphäfva den historiska principen, att det är folket i sin helhet, som jemte konungamagten i vårt land konstituerar samhällsbyggnaden. Men om så förhåller sig, hvarpå beror då motståndet mot en utsträckning af den politiska rösträtten? Svaret torde kunna formuleras sålunda.

I följd af den menskliga ofullkomligheten inträffar stundom, att viljan utöfvar inflytande på tankarnes innehåll, och i fråga om politiska ting är detta icke någon sällsynt företeelse.

Vid innevarande års riksdag hafva flera framställningar angående en rösträttsreform blifvit gjorda. I valet emellan dem förefaller det mig, som om det vore anledning att föredraga de förslag, som gå ut på att såsom allmän regel tillerkänna politisk rösträtt åt alla kommunalt röstberättigade män. En hemställan derom har jag tillåtit mig i den af mig väckta motionen, och i en synnerligen väl motiverad motion af herr Nydahl m. fl. göres samma hemställan.

Nämnda förslag torde kunna i allmänhet tilltala alla dem, som

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

hålla på en successiv utveckling af samhällslifvet. Visserligen har det blifvit sagdt, att den svenska nationen är en trög nation, full af hetsigheter. Men om också detta uttalande kan af vissa historiska tilldragelser vinna sin förklaring, så tror jag likväl, att det är lyckligt, om samhällets utveckling får fortgå utan allt för hastiga språng. Önskligt vore därför, om vännerna af en rösträttsreform ville sluta sig kring den lugna utvecklingens fana.

Herr talman! Utan att göra något särskildt yrkande, tillåter jag mig uttala såsom en förhoppning, att den lugna utvecklingens fana måtte blifva den politiska rösträttsreformens segertecken.

Herrar *Broström* och *Norman* instämde häruti.

Herr *Nordin* i *Hammerdal*: Herr grefve och talman, mina herrar! Innan vi gå till votering i denna viktiga fråga, anser jag, att det är nödvändigt, att vi fråga oss sjelfva: är det rättvist hvad dessa under 800-kronors-strecket stående fordra? Och är det så, att vi måste erkänna, att så är, antager jag, att inom denna kammare icke en enda röst skall höjas mot den föreslagna rösträttsreformen. Ligger det åter en orättvisa i hvad de fordra, så är det alldeles tydligt, att denna orättvisa måste visas tillbaka. För att kammaren må se, huru det förhåller sig härmed, skall jag anhålla att få nämna några ord.

Det är en gammal erkänd sanning, som jag aldrig hört motsägas i vårt land, att med förökade skyldigheter böra äfven följa förökade rättigheter, och gå vi tillbaka till den tid, då vårt nuvarande statsskick blef gällande, skola vi finna, att dessa under strecket stående ovilkorligen hafva fått många bördor sig pålagda, som de då icke ens kände till; så t. ex. är med all säkerhet deras beskattning, i synnerhet om man fäster sig vid den indirekta, många gånger större nu, än den då var. Beväringsöfningarna hafva vuxit till tredubbla dagantalet. Det är den andra skyldigheten, som de fått ökad sedan dess. Jag vill nu ingalunda påstå, att deri ligger något annat än godt, ty vårt lands ungdom, som kanske en gång skall kläda blodig skjorta, behöfver denna öfning allt för väl, men då vi fästa oss vid den omständigheten, att de, som icke ega politisk rösträtt, endast tycka, att de skola kasta sig i denna stora fara för andras skull, då blir det för dem synnerligen tungt.

Vidare skola vi taga i betraktande, att skyldigheten att stå kvar såsom värnpliktig då varade endast fem år, under det att det nu är tjugu år, om man deruti inberäknar landstormstiden. Det är således nu en fyra gånger så lång tid, och äfven denna omständighet måste således ingifva oss den tanken, att de fått ökade skyldigheter och att dermed äfven böra följa ökade rättigheter.

Det är icke länge sedan här i kammaren var före en allvarlig fråga om mobilisering, och då hörde jag aldrig någon, som hyste

dubier för, att äfven dessa politiskt rösträttslösa skulle vara med om de kostnader och uppoffringar, som saken fordrade. Ja, de skulle erhålla 20 öre om dagen, en del af dem, för den tid, de uppoffrade. Jag ser nu, att många le deråt, och det är verkligen en sanning, att det är värdt att le åt, ty i en tid, då arbetaren på egen kost fordrar minst 3 à 3:50 om dagen, lär det kännas tungt att midt i sommaren tvingas att gå ut för 20 öre om dagen. Äfven detta är något, som påpekar för oss rättvisan af att låta dem få hvad de åstunda, nemligen politisk rösträtt.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Det sista och viktigaste, som jag vill anföra såsom skäl härför, är en sats, som uttalats af en talman inom denna kammare, och denna sats lyder så: den värnpliktige skall för att rädda statens lif insätta sitt eget, och detta anser jag vara något, som talar så mycket i denna sak, att det borde icke finnas några skrupler för att tillerkänna dem den rättighet, som de nu fordra.

Hvad för öfrigt den fasliga fruktan beträffar, att det skall blifva en allt för stor omstöpning, om denna kategori af svenska folket, nemligen arbetarne, skulle erhålla politisk rösträtt, så vill jag endast fråga, om vi sett något af denna våda redan nu. Vi hafva ju här i kammaren ett par arbetare; hafva de burit sig så vådligt åt, att man kan uppställa dem såsom mönster för dem, som vi frukta? Alldeles icke. —

Sedan jag nu påpekat dessa i mitt tycke alldeles gifna sanningar, skall jag, herr talman, anhålla att få sluta mig till det af herr von Friesen framställda förslag.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Jag har, allt sedan jag kom in i svenska Riksdagen, varit lifligt intresserad för frågan om en utsträckning af den politiska rösträtten, och jag har vid åtskilliga tillfällen sjelf väckt motioner i denna fråga. I dessa motioner har jag gått ut derifrån, att det är rättvist, att rösträtten utsträcker, och att det alltid är klokt att göra, det som är rätt, men alltid oklokt att göra det, som är orätt, äfven om man för tillfället kan tycka sig genom att göra rätt på vissa håll förlora några fördelar eller genom att göra orätt vinna sådana. Jag har också i dessa motioner påpekat, att ju längre man dröjer med att utsträcka den politiska rösträtten, desto svårare blir det att en gång genomföra en tillfredsställande reform. Och jag har aldrig fått anledning att ändra dessa åsigtter.

En talare på stockholmsbänken framhöll också nyss, huruledes krafven oupphörligt vuxit och växa. Hvad som skulle hafva tillfredsställt allmänheten för tio år tillbaka, kan det nu icke blifva tal om; det kan icke tillfredsställa vidare. Och dröjer man ännu längre, så går det på samma sätt undan för undan.

Jag skall taga ett belysande exempel från ett annat område. I svenska Riksdagen väcktes förslag om grundskatternas *aflösning*. Då var det ett konservativt parti, som satte sig energiskt der-

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

emot, tills den andra parten icke vidare talade om aflösning, icke heller ville höra talas derom, utan endast om *afskrifning*. Och dessa senare höllo i sig, ända tills afskrifningen blef genomförd, ty magten låg i deras händer. Jag vill icke inlåta mig på frågan om det berättigade deri, utan endast visa, huru det går, när man envist sätter sig emot deras kraf, om hvilka man ändå vet, att man icke i längden kan stå dem emot.

Stillastående är alldeles omöjligt i det politiska lifvet, liksom i det enskilda. Det måste gå framåt; och aldrig har den, som skref vår grundlag, tänkt sig, att man skulle behålla 14 § i riksdagsordningen evinnerligen oförändrad. Jag såg för många år tillbaka, att den högkyrkliga Augustanasynoden i Amerika beslutit, att några paragrafer i dess konstitution aldrig finge ändras. Det kunde passa för en sådan synod, men det passar icke för dem, som tänka att möjligen med tiden komma någon smula framåt.

Den rätta tidpunkten för att vidtaga kraftiga åtgärder i rösträttsfrågan hade varit efter 1888 års riksdag, då spanmålstullarne infördes. Det hade varit något, om regeringen då framlagt ett förslag till frågans lösning. Och ändå mera passande hade tillfället varit efter 1892 års urtima riksdag. Då skulle regeringen hafva, när den icke gjort det redan 1888, framkommit med förslag till utsträckning af den politiska rösträtten. Men man talade blott vackra ord om saken, och dervid fick det bero. Jag tror, att det var ett stort politiskt missgrepp eller åtminstone en politisk försummelse af regeringen att icke då passa på tillfället; ty då kunde något hafva gjorts, som varit af bestående värde.

Här hafva från åtskilliga håll positiva förslag blifvit väckta om utsträckning af den politiska rösträtten. Herr von Friesen sade, att från skilda delar af landet frågats: »Hvarför kunnen I, som ifren för den politiska rösträtten, icke enas?» Derpå vet jag icke, att annat svar kan gifvas, än att det måste finnas något oklart i uppfattningen af saken ännu. Ty i samma mån, som man vinner klarhet, skall man också komma till enighet. Jag tror därför icke, att man vinner en verklig enhet, utan endast en skenbar endragt genom att hålla ett förslag i så allmänna ordalag, att ingen rätt vet, hvad det innefattar, utan att hvar och en kan se en möjlighet för sig att till slut få sin mening fram derur. Detta är ett fel, som jag tror vidlåder det af herr von Friesen i eget och många andras namn framställda förslaget. Jag kommer nog, då det naturligtvis icke blir fråga om att rösta annat än mellan detta och rent afslag, att rösta för herr von Friesens förslag. Men jag vill på förhand förklara, att jag gör det med en mycket grundlig och stark reservation. Jag vill nemligen dermed icke anse mig vara bunden att, för den händelse jag vidare skulle komma att deltaga i detta ärendes behandling i Riksdagen, vidhålla detta förslag så, att jag icke finge taga något annat, som kunde synas mig mera tillfredsställande. Jag har äfven talat med

åtskilliga andra, som instämt med herr von Friesen, och de hafva sagt, att detta är också deras mening. Men under sådana förhållanden blir antagandet af herr von Friesens förslag ingenting annat än en opinionsyttring af Andra Kammaren, att den vill hafva en ändring af de nuvarande bestämmelserna, en utsträckning af den politiska rösträtten, och det en *verklig* utsträckning; ordalagen må sedan falla huru de kunna.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.

(Forts.)

Man har från en sida såsom grundval för den politiska rösträtten framhållit *personlighetsprincipen* eller *menniskovärdet*. För min del har jag aldrig kunnat stödja mig på denna grundsats. Ty människovärdet är lika hos man och qvinna, hos barnet i vaggan och den mogne mannen, hos fattighjonet och hos den rike. Personlighetsprincipen, grundad på människovärdet, skulle därför icke tillåta något slags inskränkning i rösträtten. Dertill kommer en annan sak, som jag ber att få påpeka, nemligen att det är först genom det borgerliga samhället, som det kan blifva tal om rösträtt. *Rösträtt* kan alltså icke grundas på *menniskovärdet*, utan endast på *medborgarvärdet*. Medborgarvärdet är följaktligen också det enda, man kan tala om såsom en tillfredsställande grundval för *de särskilda rösträttsbestämmelserna*. Detta medborgarvärde åter kan mätas på åtskilliga sätt, eller, om icke mätas, dock bestämmas af åtskilliga saker, t. ex. af åldern. För närvarande är 21 års ålder den åldersgräns, under hvilken ingen får deltaga i de politiska valen. I herr von Friesens förslag har man flyttat fram denna åldersgräns till 25 år. Man anser alltså, att en person vid 21 år icke är mogen för en mera utsträckt rösträtts begagnande, utan blir det först vid 25 år. Detta kan också hafva en god grund i en annan omständighet. Vid 25 år har nemligen den arbetande befolkningen i allmänhet grundat familj; och så snart någon fått eget hem, kan man vänta, att han ser tingen på litet annat sätt än då han går såsom lös arbetare.

Man kan också mäta medborgarvärdet efter förmögenheten. Detta är gjordt i vår nuvarande grundlag. Ty då 800 kronors inkomst der ställes såsom census, så är det enligt mitt förmenande alldeles icke de 800 kronorna, som meddela rösträtt, utan meningen är väl den, att den person, som deltagar i de politiska valen, bör ega det medborgarvärde, den duglighet i samhället, att han förmår att göra sig en inkomst af 800 kronor. Det är således icke de 800 kronorna i och för sig, utan den personliga förmågan att skaffa sig en sådan inkomst, som skulle vara bestämmande för eller vara en mätare på medborgarvärdet i sådant fall. Jag medgifver visserligen, att det då är något oegentligt, att de 800 kronorna gifva rösträtt, äfven när de äro ränta på ärfdt kapital; de borde icke göra det annat, än när de förvärfvats genom eget ärligt arbete. Ty först då kan man säga, att de äro en riktig mätare på det personliga medborgarvärdet. Men jag tror dock, att

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

idén med 800-kronors-strecket, trots denna oegentlighet, är den nu sagda.

Huruvida de 800 kronorna äro en riktig gräns eller icke, det inlåter jag mig här icke på. Men jag ber att gent emot en talare på stockholmsbänken få inlägga en mycket bestämd gensaga. Han sade, att förmögenheten är den sämsta af alla mätare på medborgarvärde, ja, han tillade, att besuttenheten har den kraften att förhärda karakteren, förslöa de fina instinkterna hos menniskan, försvaga solidaritetskänslan samt göra de besuttna blinda för de svaga. Detta skulle naturligtvis leda till, att man måste från politisk rösträtt absolut utestänga alla besuttna; och det kan väl denna kammare icke vara med om.

En annan mätare på medborgarvärdet, som torde böra tagas i öfvervägande, är bildningen. I somliga andra stater har den också spelat en betydande roll, såsom t. ex. i den nu gällande valordningen i Belgien. Samme ärade talare, som jag nyss anförde, ansåg deremot, att bildningen icke alls duger till mätare af den politiska dugligheten eller medborgarvärdet; och han visste intet annat sätt att karakterisera den bokliga bildningens betydelse än att citera en tidningsnotis, som han läst, och enligt hvilken en prest i vestra Sverige hade sagt, att när man gick in i goodtemplarorden, så gick man in i förstugan till helvetet. Ja, har man icke något annat begrepp om den bokliga bildningen, än man visar genom att anföra sådant der, då gifver jag honom rätt. Men jag förmodar, att han skall blifva ensam i denna kammare om att skrifva under sådana utopier. Bildningen spelar nog en rätt betydande och god roll i det politiska lifvet.

En annan mätare af medborgarvärdet eller garanti för det-samma, som man också skulle kunna kalla det, är den sociala ställning, som ligger deri, att t. ex. en person är familjefader. Herr Boëthius har i sin motion påpekat, att en familjefader bör, äfven om han icke är kommunalt röstberättigad, likväl anses mogen att deltaga i de politiska valen, om han, utan att anlita fattigvården, genom träget arbete underhåller sin familj, i hvilken han uppfostrar blifvande statsmedborgare.

Det är således många flera saker, än som här i allmänhet omtalas, som kunna ställas upp såsom mätare eller gränser för det medborgarvärde, på hvilket en politisk rösträtt skulle kunna med skäl grundas.

Jag nämnde om bildningen. Jag skall i fråga om den påpeka, att det finnes en hel mängd bildade män i vårt land, som hafva uppnått både 21 och 25 år och som i allmänhet sakna politisk rösträtt, nemligen våra studenter. Vi hafva också rätt många s. k. extra ordinarier af samma kategori. Jag träffade för kort tid sedan i Gefle en af mina förra disciplar, en juris kandidat, en förträfflig ung man. Han går hos en häradshöfding, och der har han ingen lön. Han får lefva på lån, tills han möjligen kan få

sådana inkomster, att han kan återbetala sina välgörare hvad de försträckt honom. Han saknar alltså politisk rösträtt, och han är icke den ende; han har en stor skara bakom sig. Jag kan icke anse, att det är rätt, att alla sådana skola vara politiskt omyndiga. Men jag kan icke heller inse, att denna orättvisa kan lösas genom det af herr von Friesen framställda förslaget. Eller böra icke nu nämnda personer anses lika mogna som en 25-årig arbetare, som förtjenar 400—500 kronor på sitt arbete? Man måste alltså, synes det mig, då det är fråga om en persons medborgarvärde, äfven taga bildningen med i betraktande, det må nu ske på det ena eller andra sättet.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.

(Forts.)

Hvad beträffar kärnan i det af herr von Friesen framställda yrkandet — jag ber om ursäkt, mina herrar, men vi tala om en död sak nu, och det är utan någon den ringaste praktiska betydelse för tillfället, hvilket beslut vi fatta, ty frågan är genom Första Kammarens afslag fallen, och därför kan man ju få tala ur sitt hjertas djup ut allt, hvad man tänker — så vill jag säga, att jag alldeles icke kan vara med om att bygga den politiska rösträtten på den kommunala. Detta kan låta underligt, då jag på samma gång säger, att jag till slut skall, dertill nödd och tvungen, rösta för herr von Friesens förslag. Men — jag upp-repar det — jag gör det endast därför, att jag deruti ser en uttalad önskan af Andra Kammaren, att den politiska rösträtten måtte väsentligen utsträckas, och ingenting annat.

Det är alltid något högst onaturligt, att grundlagen hvilar på kommunallagarne; detta måtte väl vara allmänt erkändt. Herrarne känna, huru det gått med alla sträfvanden att få den kommunala rösträtten på landet ändrad till mera rättvisa än nu. I Första Kammaren har man alltid deremot invändt: »Hvarje inskränkning af den kommunala rösträtten ändrar grunderna för Första Kammarens sammansättning och åstadkommer sålunda i sjelfva verket en praktisk grundlagsändring, utan att denna sker på grundlagsenlig väg.» Och det är ett argument, som icke kan vederläggas. Så länge man därför håller på med att bygga grundlagen på kommunallagarne, kommer denna hämsko på utvecklingen af så väl de kommunala som de politiska förhållandena att alltid finnas kvar.

Om man bestämmer, att hvarje kommunalt röstberättigad menniska vid viss ålder skall hafva politisk rösträtt, så frågas: hvem är det då, som är kommunalt röstberättigad? Ja, det beror är från år på Riksdagens beslut. Det beror icke, såsom föreskrifvet är om hvarje grundlagsändring, på två riksdagsperioders och Kongl. Maj:ts beslut; det beror icke heller på beslut af en riksdag och Kongl. Maj:t, såsom föreskrifvet är om ändring af hvarje civil lag, utan det beror blott på Riksdagens beslut. Ty Riksdagen ensam bestämmer, genom att höja eller sänka existensminimum, huruvida man skall erlægga bevillning för 400 kronor,

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarne.
(Forts.)

500 kronor eller 600 kronor. Den sätter strecket i det fallet precis, som den vill. Och enas kamrarne icke, så afgöres saken genom gemensam votering. Jag undrar, om verkliga Andra Kammarne, i fall det komme till stycket, och Kongl. Maj:t framlade ett sådant förslag som det här ifrågavarande, skulle vilja utsätta sig för den risken, att svenska medborgares politiska rättigheter skulle kunna blifva föremål för gemensam omröstning i Riksdagen, för att ej tala om, att de kommunala myndigheterna också kunde, genom att inom i lag tillåtna gränser höja eller sänka existensminimums belopp, inskränka eller utvidga den politiska rösträtten. Jag anser detta vara så äfventyrligt, herr talman, att jag omöjligt skulle kunna vara med derom.

Nu är det mycket riktigt, som herr von Friesen sade, att det för närvarande är på samma sätt. Äfven nu kan Riksdagen genom gemensam votering bestämma, att man för 800 kronor icke behöfver erlægga någon bevillning, hvarigenom de, som hafva denna inkomst, förlora sin politiska rösträtt. Ja, det är sant, men det är dock en väsentlig skilnad. Ty tro icke herrarne, att frestelsen till en sådan der gemensam votering skulle vara ofantligt mycket större, om strecket stode på 400 kronor, än då det som nu står på 800 kronor? Nej, låt oss ur vår grundlag rensa bort *hvarje* bestämmelse af denna art just för nämnda faras skull. Ty hvarest man än sätter bevillningsstrecket, står alltid den faran åter, att Riksdagen kan, genom att i gemensam votering, kanske under förefigvande af omsorg om de mindre bemedlade, höja existensminimum, beröfva hela klasser af svenska medborgere den politiska rösträtt, som de under en följd af år haft. Herrarne skola icke tro, att icke frestelsen dertill *kan* uppstå. Det är en bagatellfråga i ekonomiskt afseende, om staten får bevillning för några hundra kronor mer eller mindre. Men deremot kan visserligen den dag komma, då en riksdagsmajoritet än en gång kan falla på en sådan idé, som den fick härom året, då den vingklippte städerna och tänkte: »det är bäst att passa på, medan vi hafva magten, och sätta en gräns för *deras* växande magt, som till äfventyrs kunna komma att blifva oss besvärliga.»

Så intresserad jag än är af en utsträckning, och det en grundlig utsträckning, af den politiska rösträtten, herr talman, kan jag omöjligt taga på mig ansvaret för en sådan risk. Den ändring, som behöfver ske, skall gå i rakt motsatt riktning, nemligen så, *att man icke skall ha in bland vilkoren för den politiska rösträtten en enda bestämmelse, som kan komma att bero på eller ändras genom en ändring af kommunalagarne.* Annars kommer denna sammankoppling att verka hindrande både för en reform af grundlagarne och för en reform af kommunalagarne. Tro herrarne t. ex. icke, att en höjning af existensminimum kan bli behöflig? Men huru skulle den ske, om hvarje sådan höjning tillika medförde en inskränkning af den politiska rösträtten?

I detta sammanhang, herr talman, torde det tillåtas mig att påpeka några andra sidor af våra nuvarande politiska förhållanden, hvilka jag anser alldeles nödvändigt böra ändras, för så vidt det skall blifva någon verklig reform utaf.

Det finnes personer, som genom en ren tillfällighet kunna förlora sin politiska rösträtt till följd af stadgandet, att man skall vara bosatt i den kommun, der man utöfvar rösträtt. Jag har förut i Riksdagen en gång väckt motion om denna sak. Antag t. ex., att jag skulle flytta från Gefle till Stockholm instundande sommar. Jag skulle derigenom gå förlustig min politiska rösträtt vid de närmast kommande valen. Icke skulle jag hafva politisk rösträtt i Gefle, och icke heller hade jag hunnit få sådan i Stockholm, utan jag vore en politiskt död man bara för den missgernings skull, att jag flyttat från Gefle till Stockholm. Detta kan omöjlig vara rimligt, och herrarne veta mycket väl, huru många gånger sådant har föranledt klagomål.

Det finnes personer, som ha haft en god ekonomisk existens, och som ha uppfostrat dugtiga söner, men som på gamla dagar sjelfva blifvit ekonomiskt beroende af dessa sina söner. De kunna, såsom icke på något sätt deltagande uti kommunens ekonomiska lif, icke egentligen ha kommunal rösträtt, men jag frågar, om det är skäligt att fränkänna dem de kvalifikationer, som böra utgöra grunden för politisk rösträtt. Det gifves ock åtskilliga andra kategorier, som jag skulle kunna nämna i sammanhang med detta.

Men så finnes det å andra sidan sådana, som äro kommunalt röstberättigade och som äfven stå öfver det politiska förmögenhetsstrecket, men som ändock sakna politisk rösträtt. Sålunda hafva qvinnor i somliga fall kommunal rösträtt. Nu frågas: hvarför skola de, som hafva kommunal rösträtt, beröfvas politisk rösträtt? Man har nu här i kammaren ganska allvarligt framhållit, att det icke fordras större politisk mognad för att deltaga i de politiska valen än i de kommunala, utan snarare tvärtom. Men då borde väl de qvinnor, som nu ha kommunal rösträtt, också få politisk rösträtt, när de uppfylla alla öfriga bestämmelser utom den, att man måste vara karl.

Slutligen vill jag fråga herr von Friesen och dem, som väckt motioner derom, att hvarje i kommunala angelägenheter röstberättigad man också skall vara politiskt röstberättigad: huru ha de tänkt sig förhållandet med dem, som stå under förmyndare? Dessa äro nu kommunalt röstberättigade, nemligen genom sina förmyndare. Är det meningen, att det skall förhålla sig på samma sätt med den politiska rösträtten?

Herr Dahn har framhållit, se sid. 12 i utskottets betänkande, frågan om det inflytande, som betalandet af kommunalutskylder bör utöfva på den politiska rösträtten. Jag tror, att det är en ganska vigtig omständighet, som han påpekat, då han säger, att det bör fordras såsom vilkor för rösträtt, att man skall ha betalt

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

sina kommunalutskylder två år efter hvarandra, så att man icke må kunna genom vissa kupper i en hast göra en mängd annars oordentliga personer röstberättigade för tillfället, när det för ett visst ändamål behöfs.

Många svårigheter, det inser jag väl, äro förenade med den ifrågasatta reformen. Om därför — jag upprepar det än en gång — ett bifall till herr von Friesens förslag får anses innebära allenast uttalandet af en önskan om den politiska rösträttens utsträckning, kan jag vara med derom; men sjelfva principen att grunda medborgarnes politiska rättigheter på kommunallagarne kan jag icke gilla.

Herr Olsson i Sörnäs: På grund af de många reservationer, som vid detta betänkande äro fogade, har jag begärt ordet för att klargöra min ställning till rösträttsfrågan. Jag har vid flera föregående tillfällen inom denna kammare röstat för nedsättning af census till 500-kronors-strecket, något, som äfven upprepade gånger blifvit kammarens beslut. Då denna ståndpunkt nu synes hafva blifvit åsidosatt, återstår för mig, då jag är lifligt öfvertygad derom, att något bör göras i rösträttsfrågan, intet annat än att biträda det förslag, som ligger närmast den nyss berörda ståndpunkten, nemligen det af herr von Friesen framställda yrkande. Jag ber därför att till detsamma få yrka bifall.

Som ännu åtskilliga talare anmält sig för yttrandes afgifvande, blef, då tiden nu var långt framskriden, den vidare behandlingen af detta utlåtande uppskjuten till i afton kl. 7, då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,14 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.